Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...гэтомнай 1921 оной ...ябриин 21-hээ гарана | № 41 (14063) | 1973 оной февралиин 17, суббото | Сэн 2 мүнгэн

ХҮДӨӨ АЖАХЫН ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ. БҮХЭСОЮЗНА СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨН

...ЙТО ХҮНДЫН ...АРАДА

...йловка hууринhаа сэхэ ...о зурыhан харгыгаар ...оо, Цыбик Очирович Ар... ...й отарада хүрэхэт. Фев... ...арын түрүүшын үдэр... ...нэгэндэ энэ отарада ...и. Цыбик Очировичай ...гша Базаржап Очиро... ...хонидойнгоо хорёо соо ...морёо шаргаланхай, ...ойнгоо хохир сэбэрлэжэ, ...й байба.

...Мүнөө жэлнай урдын... ...орходоо хүшэршэг лэ ...даа. Хонидоймнай тэ... ...урда жэлдэ орходоо ду... ...Теэд арга шадалаараа ...ол байнабди, — гээд ...Очирович хөөрэнэ.

...жэлдэ абаhан уялгам... ...ынхидаа орходоо hу... ...дэгүүр юм. Зуун эхэ ...бүриhөө 98 хурьга ...лхэ, толгой бүриинь ...үрые 22 килограммаар ...оо тушааха, хонин бү... ...дунда зэргээр 3,2 ки... ...ноохо абаха уялга... ...Тэрэниие заатагүй ...үлхын хойноhоо орол... ...,—гэжэ тэрэ үгэеэ ур... ...үүлнэ.

...хонишодто хэлэhэн ...хүрэхэ арга боломжо... ...hала бии. Эндэ дүй дүр... ...баян Цыпил Мун... ...ахалагша хурьгашанаар ...даг. Үнгэрhэн жэлдэ ...ловкын дунда hургуули ...hэн Таня Балданова, ...Дахалаева гэгшэд 562 ...хонидhоо 396 хурьгэ ...hайн түлжүүлжэ байна.

...Захааминай аймагай ...нэрэмжэтэ колхоздо ...ронүүдтэ хониной түл ...түлэг дундаа ябажа ...Колхоздо бүхыдөө 2000 ...хурьган абтанхай. Ту... ...хонишод Илларион Янь... ...Алексей Корнаков гэгшэ... ...даг отарын хонишод ...хэ хонин бүриhөө 100 ...түлжүүлхээр шиидэжэ, ...hайнаар ажаллана.

...ябрь hарада үнгэргэгдэ... ...хонишодой зүблөөн дээрэ ...колхозоороо зуун эхэ ...бүриhөө 93-hаа доошо ...хурьга түлжүүлхэ, хурь... ...ынэй шэгнүүрые 19 ...граммhаа доошо бэшээр ...балгаха, хонин бүри... ...3,1 килограмм ноохо ...ба социалис уялгануу... ...абаа hэмди.

...озоймнай хонишод аба... ...ндэр уялгаяа эршэмтэ ...раа дүүргэжэ, Буряа... ...гаа АССР-эй 50 жэлэй ойн ...ойндэ ажалайнгаа үндэр ...барихаар зориггжонхой.

Ц. НАЙДАНОВ,
колхозой гэшүүн.

УРМА ЗОРИГТОЙГООР АЖАЛЛАНА

Калининай нэрэмжэтэ колхозой хонишодто ошохынгоо урда тээ эхэ хонид хэдыб, үбhэ тэжээлээр хэр хангагданхайб гэжэ мэдэхэ hанаатай конторо оробоб.

— Отарануудаар ябахатнай гү? — гээд колхозой түрүүлэгшэ Владимир Андреевич Иванов дахин асууба.

— Тиимэ.

— hайн лэ гээшэ. Мүнөө үедэ хэды хурьгад абтаад байнаб? — гээд тэрэ главна зоотехник И. А. Павловта хандаба.

— Дүрбэ мянгаад шахуу.

— Зүб даа, дүрбэ мянга, — гэжэ түрүүлэгшэ лаблан хэлээд, хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ. — Бүхы арбан отарадамнай 5648 эхэ хонин бии. Хурьгалха мянга гаран хонин үлөө. Тиимэhээ түл абалгын халуун хаhа дүүрэнтэжэ байна гээшэл даа. Үбhэ хулаhан тухай хэлэбэл, иимэ байна. Нёдондо жэлэйхидэ орходоо 60 процентээр бага силос, 20 процентээр эхэ үбhэн, 1,5 дахин эхэ hолоомо, 35 процентээр бага шэмэтэ тэжээл колхоздомнай бэлдэгдэhэн юм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, энэ жэлдэ малай эдилгэ хоморшогшье hаа, ногооной бултайтар хүрэхэ бэзэ гэжэ hананабди. Гансал үбhэ hолоомоёо эзэн ёhоор, гамтайгаар гаргашалха хэрэгтэй. Малшаднай энээндэ гол анхаралаа хандуулна. Хонишодтоймнай хөөрэлдөөд байхадаа, эдэ бүгэдые мэдэжэ абана бэзэт. Бишье малшадта хүрэхэ хүн hэм. Сугтаа ябаад ерэебди.

Түрүүлэгшын зарим хүнүүдтэ захяа заабари үгэжэ дүүргэтэр конторын коридорой ханада үлгөөтэй байhан таблицада анхаралаа хандуулбаб. Хонишодой уялга оломсоороо, түргэхэн уншажа оробоб: «Би, ахалагша хонишон И. С. Калашников зуун эхэ хонин бүриhөө 95 хурьга абаха социалис уялга абаад, ахалагша хонишон Д. Д. Норбоевые социалис мүрысөөндэ уринаб». Үшөө нэгэ тэбхэр самбар дээрэ иигэжэ бэшээтэй: «Би, ахалагша хонишон Д. Д. Норбоев ахалагша хонишон И. С. Калашниковай уряае халуунаар дэмжэжэ...»

Иигэжэ эхэ хонидой отарануудай бүхы арбаң ахалагша хонишод бэе бэеэ социалис мүрысөөндэ урижа, тус тустаа уялгануудые абаад, доронь гараа табиhан байба.

— Түрүүшээр ямар хонишонойдо ошохомнайб? Бүхы арбан отарымнай гурбаниинь хуушан байратай юм. Тэндэhээл эхилэебди, — гэжэ түрүүлэгшэ машинада hуужа байхадаа хэлэбэ.

Уданшьегүй ахалагша хонишон Иван Аранович Разуваевай отарада хүрэжэ ерэбэбди. Гэртэнь ороходомнай, хонишоной мэдэжэ байха шухала хэрэгтэй дэбтэр гэрэй нэгэ булангай таг дээрэ гуримтайгаар ябталаатай. Хурьгашадhаа гадна, Меркурий Артамонович Петров туhалагша хонишоноор хүдэлнэ. Ажал хэрэгээ hайн мэдэхэ, дүй дүршэлтэй хүнүүдтэ эндэхи отарын хонид даалгагдан үгтэнхэй. Мүнөө 590 эхэ хониноо 510 хурьган абтаад, түлжүүлэгдэжэ байна.

Хониной байрашье таатай зохидоор харагдана. Эндэ бүхы юумэн байрадаа: нарай хурьгадай эхэтэеэ байха жаахан таhалганууд жэрылдэнэ. Дүрбэн ондоо таhалганууд соогуур дүн сагаахан тарган хурьгад эхэ багаараа илгагданхай, тангаршаан наадана. Ехэ, багашье хурьгадайнь таhалга бүхэндэ табигдаhан гонзогорхон хобоонууд соо талха тарянай зүйл, минеральна нэмэлтэ тэжээл хээтэй. Кормушка соо ногоохон үбhэн элбэгээр харагдана. Хаамжануудай дээгүүрнь шэлбүүhэ, набша намаа табяатай.

— Хурьгадтаа модоной набша намаа, шэлбүүhэ эдюулжэ hурганабди, — гэжэ ахалагша хонишон Иван Аранович хөөрэнэ.

Валентин Лукич Нестеровэй отарада баhал нимэрхүү байдалтай. Илгаань юуб гэхэдэ, мүнөө үедэ нүгөөдүүлэйхидэ орходоо эндэ үсөөн хурьган абтаад байна. 320 гаран хурьган абтанхай. Зүгөөр хурьгад адхаржа үргэлжэлhөөр.

— Уялгаяа заатагүй дүүргэхэбди, — гэжэ хонишод найдуулна.

Алташа нютагта эхэ хонидой хоёр отара байрланхай. Хонидойнь байра шэнэ, hайса дулаалуулагдаhан, соргоор уhан оруулагдажа байдаг. Доржо Гончикович Бадмаевай даадаг түрүүшын байрада хүрэжэ ерэбэбди. Энэ хонишон зуун эхэ хонин бүриhөө 95 хурьга абажа түлжүүлхэ гэhэн зорилго урдаа табинхай юм. Мүнөө үедэ 300 гаран хурьган абтаад байна.

— Хурьгаднай шэшэхээ hанана, — гээд хонишодой нэгэн колхозой түрүүлэгшэдэ мэдүүлбэ.

—Тиигэнгүй яахаб, — гэжэ Владимир Андреевич эхэнэрэй хэлээшые лаблаба. — Энэ үүдээр үбhэ байрадаа оруулhанай хэрэг бии аал?— гээд, үбhэ ашаhан шаргатай моринойн орожо ябаhан сэлеэтэй гол үүдэн тээшэ зааба.

Үнэхөөрөөшье, хүйтэн агаар сэлеэтэй үүдээр юлэ hүрин орожо, байра соо hэрюубтэр шэнги болоно.

— Хүйтэн агаарай иимэ ехээр ороходо, хурьгад даарана, хүйтэ абана бшуу. Хажуу талын үүдэнүүд юунэй тулада хэгдээ юм.

Хонишодшье аниргүйхэн зогсобод. Эдэ бүгэдэ хүнэй обёороодхихоор бэшэ, жэжэ божо хэрэг шэнгеэр намда үзэгдөө hэн. Теэд эзэн хүнэй нюдэн хёрхо байдаг ха юм. Владимир Андреевич үбhэнэй шалтагааниие хүрэhөөр лэ тодорхойлоодхёо.

— Гарза, үхэл үгы гү? — гэжэ түрүүлэгшэ хонишодhоо асууба.

— Үгы.

— Энэ шухала ха юм даа. Шэшэhэн хурьгадаа илгаад, ветеринарые дуудаарайгты.

Базар Митыповэй хониной байрада ерэхэдэмнай, пеэшэнгэй хажууда оро дэбисхэртэй жабдан, тэрэнэй хажууда стол табяатай байба. Стол дээрэ аяга табаг харагдана.

— Таанар эндээ хононо гүт? Яhала hайн гэртэй ха юмта,— гэжэ түрүүлэгшэ хонишодто хандаба.

— Үдэр, hүнигүй арба-хорёодоороо хурьгад адхаржа эхилээ. Гэртээшье орохо туха байхагүй. Мүнөө 400 гаран хурьга абаад байнабди. Иигээд түлэгэйнь буурахада, тиишээ нүүхэбди,—гэжэ хонишод гараа дэлгэжэ байгаа бэлэй.

Бидэнэр бүхы арбан отарын хонишодто хүрэхэдөө, колхозой хонишодой ажал хэрэгэй урагшатай hайнаар ябажа байhые мэдээ hэмди. Хүнүүдтэ таатай зохид эрхэ байдал олго, тиибэлшни тэдэнэр хада урбуулха гэжэ Владимир Андреевич зүб хэлэhэн байгаа. Хада урбуулаашьегүй hаа, тэдэнэр урдаа табиhан зорилгоёо заатагүй дүүргэхэ гэжэ бишье этигэнэб. Колхозой хонишодой энэ зорилгонь: зуун эхэ хонин бүхэнhөө 90 хурьга абажа, гарзагүйгөөр түлжүүлхэ гэhэн социалис уялга болоно. Энэшье уялга дүүргэгдэхэ. Юуб гэхэдэ, таатай зохид эрхэ байдалтай болоhон хонишод мүнөө үедэ урма зоригтойгоор ажаллана.

Вл. БОРИСОВ.
Бэшүүрэй аймаг.

МАРТДА УРГАСАЯА ХУРЯАХААР

Буряадай хүдөө ажахын институдай «Байкал» гэжэ hуралсалай ажахын хоёрдохи отделенидэ үбэлдөө үгэрсэ ургуулдаг теплицын баригдаhаар хоёр жэл болобо. Тэрэ теплицэдэ дүршэл ехэтэй огородшод Тамара Прокопьевна Орлова Анна Прокопьевна Рысева хоёр ажаллана. Эдэ хоёр нүхэдэй тус тустань нэгэ теплицэ даалгагданхай.

Тамара Прокопьевна юрын аргаар, Анна Прокопьевна гидропонно аргаар үгэрсэ ургуулдаг байха юм. Тамара Орловагай хүдэлдэг теплицэ 550 дүрбэлжэн метр талмайтай. Үнгэрэгшэ жэлдэ тэрэнэй нэгэ дүрбэлжэн метр талмайhаа 27 килограмм 400 грамм үгэрсэ хуряагдаhан байна. Түсэбынь 20 килограмм байhан.

Нүгөөдэ нүхэрынь — Анна Прокопьевна Рысева теплицын дүрбэлжэн метр талмай бүриhөө 18 килограмм үгэрсэ хуряаха түсэбтэй. байбал, 20 килограмм хуряагаа hэн. Иигэжэ эдэ хоёр нүхэд нёдондо ажалай яhала hайн үрэ дүн туйлаhан байна.

Ажахын огородшод түсэбтэ табан жэлэй шиидхэхы ондо дээшэлүүлэгдэhэн социалис уялга абанхай. Тэдэнэр мүнөө тарилгадаа эрхим hайнаар бэлдэнэ. Өөhэдөө 3000 гаран полиэтиленовэ горшогуудые бэлдээд, тэдээн соогоо үгэрсын үрэhэ тарижа эхилээ. Хүдэлдэг газарынь яhала hайнаар түхеэрэгдэнхэй. Үгэрсын үрэhэ ургуулдаг ярус бүхэниинь гэрэлтүүлэгдэнэ.

Дүршэл ехэтэй огородшод энэ жэлдэ үгэрсын баян ургаса хуряахын тула ехэ оролдосотойгоор ажаллана. Тэдэнэр энэ жэлэй түрүүшын ургаса март hарын эсэстэ хуряаха.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Тамара Прокопьевна Орлова (зүүн гарhаа), Анна Прокопьевна Рысева ажалдаа.

З. ВЕСНИНАГАЙ фото.

ШЭНЭ ТАСС-hОНИН

НҮХЭР Л. И. БРЕЖНЕВ А. ХАММЕРТАЙ УУЛЗАБА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев ... эмхинүүдтэй хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлхын тула Москва ерэhэн Америкын наймаашадай мэдээжэ түлөө... Арманда Хаммер гэгшэтэй февралиин 15-да Кремль... уулзаба.

А. Хаммер Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэ манай ...нтой худалдаа наймаанай талаар холбоо хэжэ эхил... юм. Тиигэхэ үедэ В. И. Ленинтэй нэгэнтэ бэшэ уулза... бэшэгүүдые абалсаhан байгаа. А. Хаммер В. И. Ле... хоёр бэшэгэй бодотые совет арадта бэлэг болгон ...шаг дамжуулаа.

А. Хаммер hүүлэй үедэ улам үргэдэжэ байгаа совет-...рикан худалдаа наймаанай, экономическа харилсаан... дэбхитэйгээр хабаадахаhаа гадна, соёлой талаар Со...скэ Союзай ба США-гай хоорондын харилсаае хүг...лгын асуудалнуудта hонирхолтойгоор хандана.

Л. И. Брежнев ленинскэ документнүүдые асаржа үгэ...йнь түлөө А. Хаммерта баясхалан хүргөөд, эл... асуудалнуудаар хоёр ороной хоорондын холбоо ха...сaa үргэдхэхэ хэрэгтэ дүүргэдэг үүргыень тэмдэглэ... Гэхэтэй хамта, алишье талада ашагтай туhатай, тэг...шэ эрхые үндэhэ болгодог худалдаа наймаанай ба эко...мическа харилсаа холбоо Америкын Холбоото Шта...удтай сэхэ шууд бэелүүлхые Советскэ Союз хүсэдэг ... гэжэ тусхайлан тэмдэглэгдээ.

(ТАСС).

„ПРОГНОЗ-3" НИИДХҮҮЛЭГДЭБЭ

ТАСС-ай мэд ээсэл

1972 ондо «Прогноз», «Прогноз-2» гэжэ автомат обсерваторинуудай эхилhэн туршалгануудые үргэлжэлүүлхэ зорилготой «Прогноз-3» гэжэ автомат станци, замбуулинай дайдые шэнжэлхэ программын үндэhөөр, 1973 оной февралиин 15-да Москвагай сагаар 4 час 12 минутын үеэр Советскэ Союзhаа дэгдээгдээ.

«Прогноз-3» станци энээнэй урда тээ ниидхүүлэгдэhэн иимэ түхэлэй хоёр станци шэнгеэр, Наран дээрэхи дэбэрэлгэ ба бусад үлэгдэлнүүдые, Наранай плазмын урасхалнуудые шэнжэлхэ, тэрэшэлэн планетэнүүд хоорондын байгаали ба дэлхэйн магнетосферэдэ Наран дээрэхи дэлбэрэлгэнүүдэй ямараар нүлөөлдэгые тодорхойлхын тула Дэлхэй шадарай замбуулинай дайдадахи суранзата полинуудые шэнжэлхэ зорилготой. Станциин шэгнүүр — 840 килограмм.

Энэ автомат станци Дэлхэйе тойрон ниидэдэг хэмэл одоной hөөлжэн түхэреэлhэн замда иимэ параметрнүүдтэйгээр гаргагдаа гэбэл:

— Дэлхэйhээ холодолгын саада захань (апогей) — 200 мянган километр;

— Дэлхэйhээ холодолгын наада захань (перигей) — 590 километр;

— Дэлхэйе тойрон ниидэлгын саг—96 час 23 минута;

— дабшаха замынь 65 градус hөөлжүү байна.

Тус станци Дэлхэйе тойрон ниидэдэг хэмэл одоной зуурандын замhаа дэгдээгдээ.

Шэнжэлгэ хэхэ аппаратураhаа гадна, 928,4 мегагерцын частотада хүдэлдэг радиопередатчик, замай зүг шэгые тоти мэргэнээр тодорхойлхо радио-түхеэрэлгэ, приборнуудай ба шэнжэлгэ хэхэ аппаратурын хүдэлмэри тухай мэдээнүүдые Дэлхэй хүдар дамжуулха радиотелеметрическэ түхеэрэлгэ автомат станци дээрэ тодхогдонхой.

Телеметрическэ мэдээнүүдэй ёhоор, станциин бүхы түхеэрэлгэнүүд ба шэнжэлгэ хэдэг аппаратура hаадгүй hайнаар хүдэлнэ.

«ЭЛЕКТРОННО АСТРОНОМ» hАРА ДЭЭРЭhЭЭ ДАМЖУУЛГА ХЭНЭ

СССР-эй Наукануудай академиин Крымдэхи астрофизическэ обсерваториhоо репортаж

Өөрөө бэшэдэг приборнуудаар тэмдэглэгдэhэн тодо лининүүдтэй ута саарhан лентэнүүд обсерваториин директор, академик А. Б. Северный стол дээрэ табяатай байба. Эдэ лентэнүүд Алас холын замбуулинтай харилсаа холбоо бэелүүлдэг центрhээ эндэ асарагданхай. «Луноход-2» гэжэ аппарадай дамжуулжа байгаа аппарат дээрэ тодхогдоhон астрофотометрhээ шэнэ мэдээнүүд абтаба.

— Угаа hонин, ухаан hанаанда ороогүй мэдээнүүдые ababaбди. Наранай орохын урда тээхэнэ, мүн ороhонойнь hүүлээр час хахад болоод байхада, «Луноход-2» аппарадай астрофотометрэй бэшэжэ абаhан тэмдэглэлнүүд онсо hонирхолтой байба. Энэ үеэр hара дээрэхи гэрэл туяагай сасаралга Дэлхэйн дээрэхи hүниин огторгойн туяа толонhоо арба—арбан таба дахин үлүү хурса байгаа. Эндэ гэрэл туяагай сасардаг нэмэлтэ эшэ нүхэсэлынь Газар дэлхэй бололсоно ха гэжэ багсаамаар.

Наранай орохын урда ба хойто тээ хэмжээд үзэhэн мэдээнүүд манда бии. Алинииненшье шэнжэлхэдэ, hара дээрэхи огторгойн гэрэл туяа Дэлхэй дээрэхиhээ ябашье үлүү ехэ байна.

Дэлхэйе тойрон ниидэхэ «Космос-51», «Космос-213» гэжэ хэмэл одод дээрэ тодхогдоhон түрүүшын астрофотометрнүүдээр огторгойн гэрэл туяае хэмжэн тодорхойлжо үзэhэн байгаабди. Гэхэ зуура, «Луноход-2» дээрэхи астрофотометрэй тодорхойлгонууд тон hонирхолтой шэнэ мэдээнүүдые бидэндэ дамжуулаа. Тэдэнь hара дээрэ тооhото атмосферын бии байhые, тэндэ угаа жэжэхэн тооhонууд газай молекулэнүүдэй үүргэ дүүргэдэг байhыень эли тодоор гэршэлнэ. Иимэ тооhото атмосферэ гэрэл туяагай сасаралгын шалтагаан нүхэсэл болодог байжа магад. Юундэб гэхэдэ, Дэлхэйн ба Наранай туяа тиимэ жэжэ тооhонуудаар дамжан ехээр тарадаг байна бшуу.

hара дээрэхи hүниин үедэшье астрофотометрэй эрхим hайнаар, шанга хүйтэнhөө айнгүйгөөр хүдэлhэниинь hайшаалтай, — гэжэ А. Б. Северный түгэсхэл доторoo хэлэбэ. Энэ аппарат hара дээрэhээ дамжуулгануудые hаадгүй hайнаар дамжуулжа байнхай.

М. ТУРОВСКИИ,
ТАСС-ай корр.
Крымскэ область,
Научный тосхон.

ШИИДХЭХЫ ЖЭЛДЭ — ГАБШАГАЙ АЖАЛ

ЯНВАРИИН ҮРЭ ДҮН ЮУ ХАРУУЛААБ?

ЭКОНОМИЧЕСКА ШЭНЖЭЛЭЛ

Табан жэлэй шиидхэхы жэлэй түрүүшын hара соо нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулбал, 13 процентээр үлүү ехэ промышленна продукци худалдагдаhан байна.

Промышленна шухала продукци бүтээн гаргаха түсэб гол түлэб дүүргэгдээ. Нёдондо жэлэй январь hарынхиhаа үлүү ехэ шулуу нүүрhэн малтагдаа, электрын элшэ хүсэн үйлэдбэрилэгдөө, 27 мянган түхэригөөр үлүү ехэ элдэб приборнууд, автоматизациин хэрэгсэлнүүд бүтээгдээ. Автокран, электродвигатель бүтээхэ, модо бэлдэхэ, шэрэхэ, сонхын шэл, цемент, шифер үйлэдбэрилхэ hарын түсэб дүүргэгдэhэн юм.

Республикымнай промышленна олон коллектив бага гаргашатайгаар hайн шанартай продукци ехээр бүтээн гаргаха гэhэн уряатай бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ оролсоод, 1973 оной түсэбые түрүүшын hараhаа үлүүлэн дүүргэхэ гэжэ оролдожо байна. «Электромашина», СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ «Теплоприбор», локомотив-вагон заhабарилгын, Тимлюйн цементын заводуудай, районно «Бурятэнерго» управлениин, республикын мяханай промышленностиин Буряадай үйлэдбэриин нэгэдэлэй болон бусад зарим коллективүүд жэлэй түрүүшын hарада эршэмтэйгээр ажаллаба. Эдэ коллективүүд продукци үйлэдбэрилхэ, худалдаха түсэбөө үлүүлэн дүүргээ.

Коммунис ажалай Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрикын коллектив үйлэдбэреэ hайнаар эмхидхэhэнэй, түрүү онол арга хэрэглэhэнэй ашаар продукци худалдаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэhэн байна. Нёдондо жэлэй январиин үрэ дүнгүүдтэй сасуулхада, 11 процентээр үлүү ехэ продукци худалдагдаа. hүнэй промышленностиин, үйлэдбэриин нэгэдэлэй, Байгалай загаhанай промышленностиин трестын, Сэлэнгын заhабариин механическа, Тимлюйн асбоцементын зүйлнүүдэй заводуудай коллективүүд нёдондоной январь hарынхиhаа hураггүй ехэ продукци худалдаhан, үйлэдбэриингөө хэмжээ дээшэлүүлхэ үшөө нэгэ алхам хэhэн байна.

«Забайкаллес» комбинадай модо бэлэдхэлэй, модо болбосоруулгын предприятинуудай олонхинь январь hарын түсэб амжалтатайгаар дүүргээ. Горхоной, Хурамхаанай, Худанай, Хандагатайн, Шулуутайн, Хандагайн леспромхозууд модо бэлдэхэ, шэрэхэ түсэбөө холо үлүүлбэ. Итанцын, Хүрбын, Хориин, Хүртэйн леспромхозууд мүн лэ муу бэшээр ажаллажа байна. Модо болбосоруулгын комбинат, баазануудай коллективүүд январиингаа зорилго шиидхэжэ шадаа.

Олонхи предприятинуудай коллективүүд табан жэлэй шиидхэхы жэлэй түсэбые болзорhоонь урид дүүргэхын түлөө ёhотой тэмсэл түрүүшын үдэрhөө ябуулба. Энээниень январь hарын хүдэлмэриин үрэ дүн элирүүлнэ.

Гэхэтэй хамта, республикымнай олохон предприяти арга боломжонуудаа хэрэглээгүй байhаар. Зарим коллективүүд абаhан уялгаяа дүүргэхэгүйhөө гадна, түсэбөөр хараалагдаhан продукци бүтээн гаргаагүй, худалдаагүй байха юм.

Республикымнай промышленность бүхы дээрээ продукци худалдаха январь hарын даабари дүүргэжэ шадаагүй, хоёр миллионhоо үлүүтэй түхэригэй продукци худалдаагүй байна. Союзна мэдэлэй, мүн республикын мэдэлэй предприятинууд түсэбөөр хараалагдаhанhаа дутуу продукци бүтээн гаргаа. Олонхи министерство, управленинүүд, мүн промышленна томо хэдэн предприяти түсэбөө дүүргээгүй. Түлишын промышленностиин, барилгын материалнуудай промышленностиин управленинүүд, ой модоной ажахын болон нютагай промышленностиин министерствэнүүд гээгдэлдэ оронхой.

Улаан-Үдэ городой гурбан районуудай, тэрэ тоодо промышленна томо район гэжэ тоологдодог Железнодорожно район продукци худалдаха түсэбөө нэгэ процентээр дүүргэжэ шадабагүй. Районуудай, эндэхи предприятинуудай партийна зарим организацинуудай, ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй эмхидхэлэй хүдэлмэри бага hуларуулhан, түсэбөө дүүргэхэ хэрэгтэ коллективүүдээ эмхидхэн жагсаагүй ушарhаа иимэ байдал тохёолдоо.

Томо предприятинуудай нэгэн—Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай коллектив урданайнгаа алдуу, дутагдалнуудhаа тобшолол хээгүй байhаар. Коллектив январь соо муугаар ажаллажа, продукци худалдаха түсэбөө арай гэжэ 78 процент хүргэбэ. Урдань hайн үрэ дүнгүүдтэй ябаhан ноохо сэбэрлэн угаадаг Улаан-Үдын фабрикын коллектив шиидхэхы жэлэй түрүүшын hарын түсэб дүүргэжэ шадабагүй. Иимэ баримта юу харуулнаб гэхэдэ, зарим коллективүүд табан жэлэй үнгэрhэн жэлнүүдэй хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдые hайнаар шэнжэлэн үзөөгүй, арга боломжонуудаа элирүүлэн хэрэглэхэ асуудалда ёhотой анхарал хандуулангүй байhаар.

Барилгын организацинуудай хүдэлмэридэ горитой hаад ушаруулдаг баримтануудай нэгэн хадаа барилгын материалнуудай дутагдал болоно гэжэ hайн мэдээжэ. Гэбэшье, иимэ материалнуудые бэлдэдэг, хабсаргамал зүйлнүүдые үйлэдбэрилдэг предприятинуудай коллективүүд урдынгаа дутагдал усадхаха талаар мүртэй юумэ хээгүй байна. Барилгын талмайнууд урданай мэтэ хирпиисэ, хабсаргамал түмэр-бетон зүйлнүүдээр саг соогоо хангагданагүй.

Улаан-Үдын хирпиисын, мүн силикатна хирпиисын заводуудай, үйлэдбэриин «Буржелезобетон» нэгэдэлэй предприятинууд январь соо ехэ продукци дутуу гаргаа. «Бурятцелинстрой» трестын үйлэдбэриин предприятинуудай комбинат хабсаргамал зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ, худалдаха түсэбөө миин лэ хахадhаа нэгэ бага үлүүлhэн байна. Саашадаа иимэ янзаар ажаллаа hаа, капитальна барилгые гээгдэлhээ гаргахань бэрхэшээлтэй болоно. Барилгын материалнуудай промышленностиин управлени иимэ байдалhаа зүб тобшолол хэхэ, гээгдэлээ усадхаха, продукци үйлэдбэрилгые эриг ехэдхэхэ хэмжээ абаха ёhотой болоно.

1973 оной гүрэнэй түсэб, абаhан социалис уялгануудаа бодото дээрэнь дүүргэхэ арга боломжо коллектив бүхэндэ бии. Эдэ арга боломжонуудаа элирүүлэн хэрэглэхэ, табан жэлэй аша туhада зорюулха хэрэгтэй гээшэ. Харин зарим коллективүүдэй үйлэдбэреэ хүгжөөхэ ,бага гаргашатайгаар hайн шанартай ехэ продукци бүтээн гаргаха гэжэ бодото дээрээ анхараагүй байhые январь hарын хүдэлмэриин үрэ дүн элирүүлбэ ха юм.

Ажалай сагые миин гээхэ, үлүү ехэ гаргаша хэхэ дутагдал үшөө усадхагдаагүй байhаар. Нёдондо жэлэй туршада республикымнай предприятинуудта 194 мянган хүнэй ажалта үдэр миин гээгдэhэн юм. Энэ дутагдал зайсуулжа шадабал, хэды ехэ нэмэлтэ продукциин үйлэдбэрилэгдэхэ байhаниие тодорхойлхонь бэрхэтэй бэшэ. Олон предприятинуудта машина, техникэ ашагтай hайнаар хэрэглэгдэнэгүй. Эдэ бүгэдэ дутагдалнуудые усадхаха зорилго коллектив бүхэнэй урда табигдана гээшэ.

Шиидхэхы жэлэй түсэбые заатагүй дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ, нийтын үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ гээшэ коллективүүдэй дүүргэхэ нангин уялга, нэрэ хүндэ мүн болоно.

КПСС-эй райкомуудай пленумууд

ЯРУУНА

«КПСС-эй Центральна Комитедэй декабриин (1972 оной) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэй дашарамдуулан, районой партийна организациин зорилгонууд» гэһэн асуудал партиин Яруунын райкомой пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Партиин райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр К. А. Албашеев тус асуудалаар элидхэл хэбэ.

Элидхэлшэ ба элидхэл зүбшэн хэсэлгэдэ хабаадалсаһан Яруунын совхозой парткомой секретарь Н. А. Зайцев, «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ Л. Ц. Цыдыпов, геологиин Үдэ-Витимэй экспедициин партийна эхин организациин секретарь П. А. Дондупов, «Победа» колхозой тракторно-таряан ажалай бригадые даагша Г. Г. Жамбалов, Нарһатын совхозой директор Д. Д. Дамшеев болон бусад КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй тогтоолые һайшаажа, юһэдэхи табан жэлэй гурбадахи, шиидхэхы жэлдэ ажалай шэнэ амжалта туйлахын тула ямар хэмжээнүүдэй абтажа байһан, саашадаа шиидхэхэ зорилгонууд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтоһон байна.

КПСС-эй обкомой эмхидхэлэй-партийна хүдэлмэриин таһагые даагшын орлогшо нүхэр Б-Н. Т. Аюров пленумэй хүдэлмэридэ хабаадалсажа, үгэ хэлээ.

Зүбшэн хэлсэһэн асуудалаараа партиин райкомой пленум дэлгэрэнгы тогтоол абаба.

ЗЭДЭ

Партиин Зэдын райкомой пленум боложо, «КПСС-эй Центральна Комитедэй декабриин Пленумэй (1972 оной) дүнгүүд ба аймагай партийна организациин зорилгонууд» гэһэн асуудал зүбшэгдэбэ.

КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. Р. Потепалов элидхэл хэжэ, аймагай колхоз болон совхозуудай, промышленна предприятинуудай 1972 ондо ямараар хүдэлжэ гараһан дүн дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтожо, юһэдэхи табан жэлэй шиидхэхы гурбадахи жэлдэ аймагай ажалшадай үмэнэ байһан зорилгонууд тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэбэ.

Элидхэл тушаа үгэ хэлэһэн Борьёогой совхозой парткомой секретарь Ж. С. Ванкеев, «Октябрьский» совхозой директор П. Т. Тарабукин, «Коммунизм» колхозой парткомой секретарь Ц-Д. Д. Доржиев, Ториин совхозой парткомой секретарь Д. С. Борисов болон бусад аймагай ажахын гол һалбари болохо мал ажал, илангаяа хонин ажал хүгжөөхэ, газар тарялан ба сабшалан, бэлшээри һайжаруулжа, үндэр баян ургаса абаха, эпээнэй үндэһэ һуури дээрэ хүдөө ажахын продуктнуудые бүри ехээр үйлэдбэрилдэг болохо асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулба.

Пленумэй хүдэлмэридэ республикын хүдөө ажахын министр нүхэр Б. И. Николаев, совхозуудай Буряадай үйлэдбэриин нэгэдэлэй начальник нүхэр Г. П. Тюменцев гэгшэд хабаадаа.

Пленум дээрэ дэлгэрэнгы тогтоол абтаба.

КАБАНСК

«КПСС-эй Центральна Комитедэй декабриин (1972 оной) Пленумэй дүнгүүд ба районой партийна организациин зорилгонууд» гэһэн асуудал партиин райкомой пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ.

КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь В. И. Титов тус асуудалаар элидхэл хэһэн байна.

Районой промышленна, транспортын, барилгын предприятинуудай, совхозуудай хүдэлмэриин 1972 оной дүнгүүд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтожо, тэдэнэй үйлэдбэридэ бии байһан дутуу дундануудай гол шалтагаануудые элирүүлжэ, партийна сэгнэлтэ үгэһэн, 1973 ондо—юһэдэхи табан жэлэй гурбадахи, шиидхэхы жэлдэ районой партийна организациин үмэнэ байһан зорилгонууд тухай элидхэлшэ тодорхойгоор хөөрэжэ үгэбэ.

Эхидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ «Шергиский» совхозой директор В. И. Карпов, Сэлэнгын ЦКК-гай парткомой секретарь Д. Д. Серебренников, Кабанскын совхозой профсоюзай рабочкомой түрүүлэгшэ А. С. Кузнецов болон бусад хабаадалсаба.

Партиин райкомой пленумэй хүдэлмэридэ КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, партиин Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. У. Модогоев хабаадалсажа, үгэ хэлээ.

Зүбшэн хэлсэһэн асуудалаараа пленум дэлгэрэнгы тогтоол батална абаба.

Очерк

ПУРБО БАНЗАРОВ— АГИТАТОР

Улаан-Үдын аймагай «Коммунизм» колхозой главна инженер, агитатор Пурбо Будажапович Банзаров тухай корреспонденци «Агитатор» журналай 1973 оной нэгэдэхи номерто толилогдоо һэн.

Тиигээд энэ түрүү агитатор тухай бэшэгдэһэн очерк уншагшадай анхаралда табинабди.

Гэртэхиндээ айлшаар ерэһэн хүршэ хүбүүниинь үдэшэлэн инженер Пурбо Банзаровта орожо ерэбэ. Тэрэ түрэл тосхондоо бусажа, трактористнуудай курс дүүргээд, һүүлээрнь хүдөө ажахын дээдэ һургуулида заочноор һуралсаха хүсэлтэй. Тиимэһээ аха хүнтэй энээн тухайгаа хөөрэлдэхэеэ ерээ. Гэр бүлэтэй болоһон, тиимэ эдир залуу бэшэ ха юм. Һайнаар бодожо үзэхэ хэрэгтэй.

Энэ хүбүүндэ Банзаров ямар харюу үгэхэб даа. Курсада һургаха. Мүн холын зорилготой хүндэ дээдэ һургуулида һурахыень колхоз зүүршалга үгэнэ бэзэ. Гэбэшье залуу инженер түргэн мүрөөр юумэ хэдэггүй хүн.

— Зүб шиидээш, — гэнэ, — гэртэхиншни ехэ баярлахал.

— Үнинэйл намайгаа дууданад.

— Огород тарихат. Һамганшни юумэ ургуулха дуратай ха юм.

— Бишье баһа.

Хүбүүн хүхюугээр энеэбхилнэ. Энэ хөөрэлдөөн ехэ таарамжатай болоо. Пурбо Банзаров колхозой хорин табан агитаторай нэгэн. Хүдөө нютагта түрэһэн юм. Тиимэһээ хүдөөгэй ажалда дуратайшье байнгүй аргагүй. Дээдэ һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр «Сельхозтехникын» отделенидэ хүдэлөө бэлэй. Һүүлдэнь тэрэнэй хүдөө гарахам гэхэдэнь «Коммунизм» колхозой ахалагша инженер болгожо эльгээгээ һэн.

Һанаандаа таарама ажалтай болоһон Пурбо Банзаров техникэдэ дуратайшуулые нэгэдхэхэ гэжэ шиидэбэ. Коммунист Банзаровта хүтэлбэрилэгшын, агитаторай уялга дүтэрхы байгаа: техникэдэ дуратайшуулые хүмүүжүүлхэ, тэдэндэ багшалха.

Агитатор хүдэлмэришэдтэй нягта холбоотой байха зэргэтэй. Тэрэнэй ажал эндэһээ тэрэ хүрэтэр гээд хэмжэгдэмээр бэшэ. Агитатор анхаралтайгаар хүнүүдтэ хандажа, үнэн сэдьхэлэй халуун үгөөр, өөрынгөө жэшээгээр хүмүүжүүлдэг. Гэбэшье энэ болбол хүнэй хажуу талаһаань һайнаар харахын аргагүй, ямар нэгэн таагдашагүй юумэн бэшэ. Мүн өөрынгөө ажалда ойлгогдошогүйгөөр хандадаг зарим «эдэбхитэд» байдаг. Нэгэ нэрые Пурбо Банзаров дурдаадшье абаа һэн. «Ямар юумэн тухай хөөрэлдөө хэнэбиб гэжэ гү? Бүхы юумэн тухай ааб даа. Мүнөөш зон олон юумээр һонирходог болоо ха юм. Хаана хөөрэлдөө хэнэбиб гэжэ гү? Забһарлалгануудта. Заримдаа ябадал дундаа. Үсэгэлдэр конторын газаа Олимпиин нааданууд тухай хөөрөө һэм».

Энэш баһал зүб. Гэбэшье энэ агитатор ямараар ажалаа ябуулнаб? Яаралтайгаар ябаһан хүн мэтээр гү? Зоной байдал тон һайнаар мэдэдэг хүн шэнгеэр гү? Ямар зорилго урдаа табинхайб?

Хэдэн жэлэй саада тээ «Коммунизм» колхоздо механизаторнууд дуталдадаг һэн. Гэнжэтэ тракторнууд олон ушарта эзэгүй үлэшэнэ. Теэд энэ трактораар хэхэ ажал угаа ехэ ха юм. Үхибүүдые техникэдэ дуратайгаар яажа хүмүүжүүлхэ тухай һаналаа хубаалдан, Пурбо Будожапович олон механизаторнуудтай хөөрэлдөө. Тэрэ дунда һургуулиин машина шудалалгын хэшээлнүүдтэ ябаа, үхибүүдые мастерской уридаг байгаа. Тиихэ зуураа ахалагша классай һурагшадай хэниинь хүдөө ажахыда, машинануудта дуратайб гэжэ адаглажа ябаа. Түрүүшын лэ жэл механизаторнуудай курса нээгээ һэн. Энэ курсанууд — мэдээжэл юумэнүүд. Гэбэшье «Банзаровай һургуули» (зон тиигэжэ нэрлээ һэн) өөрын онсо маягтай һэн. Эндэ колхоздо хүдэлхэ, техникэдэ тон дуратай үхибүүд һуралсадаг. Эртэ үглөөгүүр Пурбо Банзаров эдэ хүбүүдые колхозой конторододо асараа һэн. Мүн баһа эндэ эрхим механизаторнууд Базыр Лубсандоржиев, Борис Нимаев, Бальжан Пурбуев, Георгий Кокорин гэгшэд уригданхай байгаа.

— Базыр Будаевич, энэ хүбүүн — Чимит Базаров— танай һурагша болохо гэжэ хэлсээ һэмнэйбди, — гэжэ Лубсандоржиев ахалагша инженертэ хандаба.

— Юун һурагша гээбта? Нүхэр ха юм, — гээд, Базыр Лубсандоржиев Чимидтэ эмнис гээ һэн,—нимэ нүхэртэй болоходоо бидэшни уулыешье урбуулхабди.

Балжан Гармаевич Пурбуевта — Толя Хлебодаров, Борис Цыренович Нимаевта —Содном Бардуев, Георгий Федорович Кокориндо—зээ хүбүүниинь Павел гэдэгүүд һурагшанар болгожо табигдаа һэн. Һураха дуратай хүбүүн бүхэндэ багша олдоо һэн.

Дүрбэн жэлэй турша соо Пурбо Банзаров 40-өөд тракторист болон комбайнернуудые һургажа гаргаа. Жэл бүри орой намар дүршэлтэй механизаторенууд залуушуулые һурагшад болгон абадаг. Курса дүүргэжэ, дүршэлтэй зонии хажууда һурагша байһан хүнүүд уданшьегүй Банзаровай хүмүүжүүлхы ажалтан болодог. Жэшээнь механизаторнуудай түрүүшын курса дүүргэһэн Чимит Базаров мүнөө эрхим комбайнер болонхой. Тэрэнэй нэрэ колхозой Хүндэлэлэй дэбтэртэ бэшэгдэнхэй. Анатолий Хлебодаров колхозой эрхим трактористнуудай нэгэн болоо. Эдэнэр үнгэрэгшэ жэл курсада һурадаг Баир Базаров. Владимир Кокорин хоёрто дүршэлөө хубаалдан, хамтадаа трактораа заһабарилжа, хабартаа газар хахалалгада ябаа. Нигэжэ ганса дүршэлшье бэшэ, мүн оролдосотойгоор ажаллаха абьяас аха хүнүүдһээ дамжуулан үгтэдэг байна.

Залуу механизаторнуудай бэеэ оложо, абьяастайгаар ажаллаха хэрэгтэ туһалха гэжэ агитатор Пурбо Банзаров оролдодог юм. Хэнтэй юун тухай хөөрэлдэһэн тухайгаа, хэнэй ямар һанамжа дурадхал оруулһан тухай, хэндэ юун хэрэгтэй байнаб, тэрээн тухай Банзаров багахан тэмдэглэлнүүдые хэжэ ябадаг юм. Нэгэ хэдэн тэмдэглэлнүүдыень харая: «Б. Г. Дондуков Тэрэнине заһабарилагша мастер болгохо. Арсаа. Һонигүй ажал гээ. Гэбэшье туршаад үзэхэ». Нэгэдэхи классай тракторист, аймагай эрхим комбайнерта заһабарилагша — мастераар ажаллахыень ахалагша инженер дурадхаа ха юм. «Бүхэли жэлээ заһабари хэжэ ябахань балайшье һонирхолтой бэшэ. Баһа салингайшье талаар муу», —гэжэ тэрэнь харюусаа. «Хэрбээ һайн шанартайгаар заһабарилга хээ һааш, салиншни ехэ байха. Тиигээдшье бүхы тракторнуудай марка мэдэхэ болохолши. Энэшни юутэгүй гээшэл». — гэжэ Пурбо Банзаров идхаа һэн.

Мүнөө Бато Тогочиевич Дондуков заһабарилагшамастераар хүдэлжэ байнхай. Энэ жэл заһабарилагшамастернуудай аймагай мүрысөөндэ хабаадалсаад, түрүү һуури эзэлээд ерээ юм. Республикын мүрысөөндэ мүн лэ баһа нэгэдэхи һуури эзэлээ. Зонын мүрысөөндэ ошоод, чемпион нэрэ зэргэтэй дахяад боложо ерээ.

Баһа нэгэ инмэ тэмдэглэл «Омогто» нютаг. Гомбоев трактораа хаяа. Суг ажалладаг хүнөө гэртээ айлшалуулба. Хөөрэлдэхэ хэрэгтэй». Энэ сошордолто мэдээн. Газар хахалалгын халуун хаһын түлэг дунда залуу хүниие дахуулаад архидажа ябаха.

Үглөөгүүр Пурбо Будажапович бүхы механизаторнуудые суглуулба. Тэдэнэй урда Гомбоев харюусаг. Гомбоевые ахалагша инженер албан ёһоор хэһээжэ шадаха байгаа. Тэбэшье залуушуулые һургажа ябаһан хүнэй нэрэ хүндые харуулха хэрэгтэй ха юм. Мүнөө Гомбоев тэрэ ушар тухай нигэжэ хэлэдэг: «Һананаб даа, тэрэ хөөрэлдөөе. Ямаршье донгодолго, ялаһаа доро байгаа һэн. Эшхэбтэр».

Һүүлэй жэлнүүдтэ механизаторнуудай дунда нэгэшье хүн ажалаа хаягүй. Үбэл бүри мэргэжэл дээшэлүүлхэ курсада нэгэ хэдэн механизатор һуралсадаг. Зургаан хүн нэгэдэхи классай, юһэн хүн хоёрдохи классай трактористнууд болонхой. Гурбан жэлэй турша соо механизаторнуудай дундаһаа нэгэшье хүн колхозһоо гараагүй.

Колхозой агитаторнууд фермэ бүхэн дээрэ, бригада бүхэндэ мүрысөө үнгэргэхэ гэжэ оролдодог. Тарла хүряалгын үедэ Банзаров механизаторнуудтай бригадануудай, комбайнернуудай социалис мүрысөөнэй уялга тухай хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг, мүн табан үдэрэй дүн гаргадаг юм. Үбэл болохолоор ондоо хэрэгүүд тулажа ерэдэг. Агитатор Банзаров механизатор бүхэн хэдыдэ трактораа заһабарилхаяа мэдэхэ ёһотой гэжэ эрилтэ табидаг юм. Мүн хэн хэниие мүрысөөндэ урибал, таарахаб гэжэ зүбшэлсэдэг. Заһабарилгын шанар шалгадаг.

Агитаторай саг угаа эмхитэйгээр хубаагданхай. Четвергын үдэр МТМ-гэй хүдэлмэришэдэй урда элидхэл хэхэ. Механизаторнуудай социалис мүрысөөнэй дүнгүүд тухай суглаа үнгэргэхэ, информационно бюллетень гаргаха. Тэрэнэй тэмдэглэлэй дэбтэр соо һаядаа хэхэ ёһотой хэдэн элидхэлнүүдэй түсэб табигданхай байдаг. Хөөрэлдөөнүүдые тэрэ таамагаар, дайралдаһан сагтаа үнгэргэдэггүй. Энэ долоон хоног соо ямар онсо һонин болооб? — тэрээн тухай хөөрэлдөө хэдэг. Олон ном, журнал, газетэ, брошюра анхаралтайгаар уншадаг байха юм. Мүн аймагай газетэдэ хүршэ колхозой уряал гарана гү, республикымнай ажабайдалда ямар һонин болоноб — эдэ бүгэдэн тухай агитатор хөөрэлдөө үнгэргэдэг.

Хөөрэлдөөн соо гү али газетэдэ бэшэгдэһэн ямар ойлгогдосогүй юумэн байнаб һуража байгты гэжэ захидаг юм. Тиин удаадахи хөөрэлдөөн колхозниктуудай дурадхаһан темэдэ зорюулагдаһан байдаг. Агитатор нэгэ инмэ һонирхолтой ажаглалта хээ. Механизаторнууд барандаа газетэ захижа абадагшье һаа, зариманиинь уншадаггүй байгаа. Саг үргэлжэ хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэдэг болоһонһоонь хойшо хүн бүхэн газетэ уншадаг болоо. Юумэ мэдэхэгүй, уншаагүй байхань эшэхэбтэр ха юм. Нигэжэ уласхоорондын байдалаар һонирхожо эхилэгшэд олониитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг болодог байна.

Пурбо Банзаров дунда һургуули ходол ошожо байдаг. Механизаторнуудай үхибүүд ямараар һуранаб? Тиин һургуулиин директорые механизаторнуудай гэртэ ерэхыень уридаг. Тэндэ удангүй эсэгэнэрээ халахаяа байгаа үхибүүдые ажалда дуратайгаар, үнэн сэхээр хүмүүжүүлхэб гэһэн хөөрэлдөөн болодог.

«Манай колхоз 40 жэлэй турша соо», «Сүлөөтэ арадуудай бүлэ соо» болон бусад лекцинүүд соого агитатор арадуудай хани барисаан, эб найрамдал тухай хөөрэжэ үгэһэн юм.

Агитаторай дэбтэр соо хөөрэлдөөнүүд болон ажал хэрэг тухайнь хэгдэһэн тэмдэглэлнүүдэй дунда инмэнүүд үгэнүүд бии болоо: «М-дэ ажал оложо үгэхэ». Хотодо байдаг хүбүүе һанана бэзэт. Тэрэ колхоз зөөжэ ерээ. Мастерскойдо хүдэлдэг болохонь. Үшөө нэгэ хүнэй хуби заяан агитаторай харюусалга доро орохонь.

Р. ГРИГОРЬЕВ.

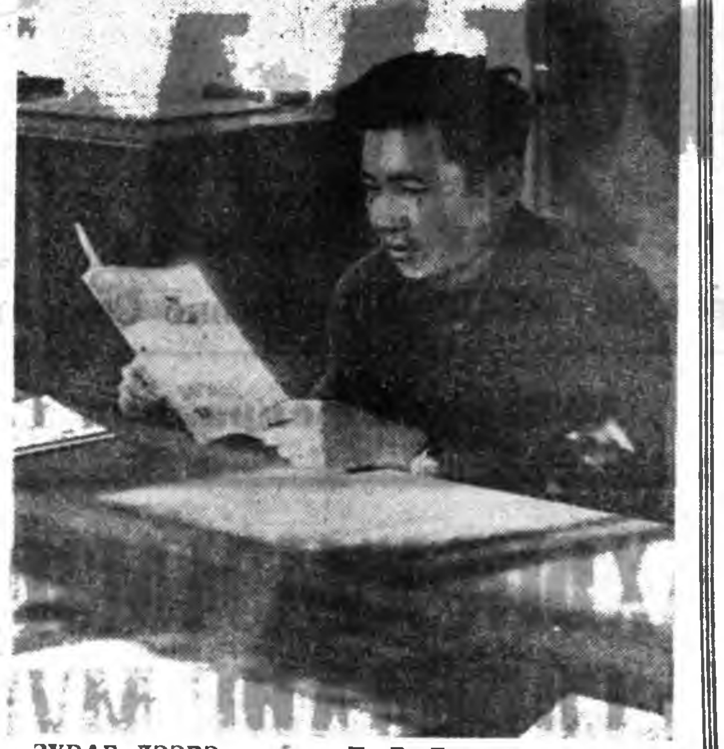

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: агитатор П. Б. Банзаров.

НАЙДАМТАЙ ХОНИШ[О]

Үбэлэй һүүл һара гарабашье, ушөө һаари жабар үдэшэ, үглөөгүүр үзэгдэһөөр. Хонишодой харюусалгатай ажалай нэгэн—түл абалга түргэн түлэгтөө оронхой. Эгээл мүнөө үедэ ажахын хонишод үргэһэ нойр, амарха гээшэеэ мартажархинхай, үглөөнэй харанхыһаа һүниин тэн болотор ажаллана. Хүрбын совхозой хоёрдохи отделениин хонишон коммунист Резван Нурмахметов Ринчин-Доржо Дашибыловтэй ажаллана. Тэдэнэр Хүрбэ голой баруун бэедэ үбэлжэжэ байнхай. Тэдэнэр 500 эхэ хони харууһална. Эндэхи хонишод һаянай байдалаар 300 гаран хурьгатай болобо. Абтаһан хурьгадынь өөдэргэн, нэгэнииньшье гарзалаагүй. Хурьгадай тоо үдэр ерэхэ бүри олошорно. Арбадахи класс дүүргэһэнэйнгээ удаа түрэл нютагтаа хүдэлхөөр шиидэһэн Дугар Цыдыпов хү[...] эндэ ажаллажа бай[...]

Хэнэйшье мэдэһэ[...] жэлэй үбэлжэлгэ [...] далда үнгэржэ бай[...] хонишод бии байгаа [...] жэлэе гамтайгаар, [...] гоо тамирые хара[...] эдюулнэ. Хонидто мо[...] шэр үгтэнэ. Хонидо[...] тамир һайн.

Резван Нурмахмет[...] нишод түсэбтэ таба[...] шиидхэхы гурбадах[...] 100 эхэ хониин бү[...] һээ доошо бэшэ хү[...] жүүлхэ гэһэн социал[...] тай юм. Хэлэһэн үг[...] байхын тула хонин[...] шадабарияа гарган [...] Республикынгаа ал[...] баярые ажалай [...] угтаха гэһэн уряа [...] риин хонишод хүдэл[...] хай.

Ц.Х. ГОМБОДОРЖ[...]

Хори.

1973 ОНОЙ БАРИЛГАНУУ[Д]

*** МҮНӨӨ МАНАЙ ОРОН ДОТОР НЭГЭ ҮДЭРЭЙ ТУРШАДА ТАБИН ЖЭЛЭЙ СААНА БҮХЭЛИ ЖЭЛ СОО ГАРГАШАЛАГДАҺАНҺАА ЕХЭ МҮНГЭН ЗӨӨРИ БАРИЛГАДА ҺОМОЛОГДОНО. * ЖЭЛ БҮРИ ДУНДА ЗЭРГЭЭР 100 МИЛЛИАРД ТҮХЭРИГЭЙ БАРИЛГА ХЭГДЭНЭ. * ШЭНЭ, 1973 ОНОЙ БАРИЛГА ЯМАР БАЙХАБ?**

Ашаглалгада тушаагдахаар хараалагдаһан шухала барилганууд ба мүнөө хүдэлжэ байгаа предприятинуудые һэльбэн шэнэдхэлгэдэ энэ жэлдэ недондонойхиһоо нэгэ хахад дахин ехэ мүнгэн зөөри һомологдохо байна. Түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй (1971—1975 онууд) үедэ предприяти бүхэн, наймадахи табан жэлэйхидэ орходоо, дунда зэргээр долоон һараар урид ашаглалгада орохо. Мүнөө оронoймнай промышленность минута бүхэндэ миллион түхэригэй продукци бүтээн гаргана гэхэдэ, энээнэй ямар аша үрэтэй байһаниинь тодоор элирнэ.

1973 ондо Ленинградай атомна болон тепловой олон электростанцида энергоблогууд ашаглалгада тушаагдахаар х а р а а л а г д а н х а й. Эйфелевэ башниһаа үндэр хаалтатай Нурегэй ГЭС-эй гурбадахи агрегат ашаглалгада оруулагдахаар бэлдэгдэжэ байна.

Ангар мүрэн дээрэ баригдаһан Братска, Енисей дээрэ бодхоогдоһон Красноярскэ ГЭС-үүд хэмжээгээрээ хүн зониие һая болотор гайхуулдаг һэн. Енисей мүрэн дээрэ мүнөө баригдажа байгаа Саянай ГЭС-эй хаалтада юһэн миллион кубометр бетон шудхагдаха гэхэ гү, али энэнь Братска ГЭС-эйхиһээ хоер дахин ехэ болоно. Дэлхэй дээрэхи эгээ хүсэтэй (6,4 миллион киловатт) энэ ГЭС индустриальна бүлэг барилгын дунда бодхоогдохо юм. 120 томо предприяти бүлэг барилгын бүридэлдэ орохо байна.

Хүндэ промышленностиин предприятинууд хурдан түргэнөөр бодхоогдоно. Криворожскэ металлургическа заводой доменно пеэшэн жэлэй турша соо хүрбэн миллион шахуу тонно шэрэм хайлуулдаг болохо. Шэнэ пеэшэнгэй 1974 ондо ашаглалгада ороходо, энэ дэлхэй дээрэ эгээл хүсэтэй предприяти болохо юм.

Баруун Сибириин болон Шэнэ-Липецкэ заводуудай асари томо конверторнүүдэй барилга 1973 ондо үргэлжэлүүлэгдэхэ. Магнитогорскэ (Урда Ураал) комбинадта сагаан түмэрэй цех ашаглалгада орохо байна. Украинадахи «Азовсталь» заводой зузаан түмэр хабтайлган гаргадаг стан түрүүшынгээ продукциие үгэжэ эхилхэнь. Машина бүтээлгын асари томо барилгануудай — Камска автомобильна завод ба Абаканай вагон бүтээлгын бүлэг барилга (Енисей мүрэнэй эхиндэ) — хүдэлмэришэд энэ жэлдэ ехэ ажал хэхэ даа!

Ороной транспортна сеть саашадаа урган хүгжэхэ. Энэ жэлдэ 3770 километртэ нефтиин шэнэ соргонууд татагдаха. Усть-Балык — Альметьевск гэжэ хоер мянган километр утатай участок тэдэнэй гол шухалань болоно. Гэрэнэй утань СССР-эй баруун хилэнүүдһээ эхилээд, Великобритани хүрэһэн зайтай адли. Дунда Ази-Центр гэжэ газай соргын дүрбэдэхи ээлжээнэй барилга 1973 ондо ашаглалгада орохо.

Табан жэлэй турша соо химическэ ба нефтехимическэ промышленностьда мүнгэ зөөри һомололго 40 процентээр, минеральна үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилэн гаргадаг предприятинуудай барилгада 80 процентээр дээшэлхэ.

1972 ондо капитальна һомололгодо гэжэ хараалагдаһан 96 миллиард түхэригэй 16,4 миллиардынь хүдөө нютагай барилгада гаргашалагдаха. Шубуунай 113 фабрикын, 100 элеваторай, холимог тэжээлэй 45 предприятиин барилга дүүргэгдэхэ. Һомологдоһон бүхы мүнгэ зөөриин гурбанай нэгэ хубинь мелиорацида гаргашалагдаха юм. 701 мянган гектар газар (Люксембургын эзэлжэ байһан талмайһаа гурба дахин ехэ) уһалагдаха, 8,5 миллион гектар бэлшээри (Австриин эзэлжэ байһан талмайтай адли шахуу) уһаар элбэг болгогдохо.

Эгээн шухала барилганууд гэхэдэ, арадай хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг предприятинууд болоно. Энэ һалбарида, урда табан жэлэйхидэ орходоо, 60 процентээр ехэ мүнгэн һомологдоо.

Капитальна барилгада һомологдоһон мүнгэн зөөриин гол хубиин хэрэглэгдэхэ түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй шиидхэхы, гурбадахи жэлэй шухала барилганууд иимэл даа.

Н. ХИТАЙЛЕНКО.
(АПН).

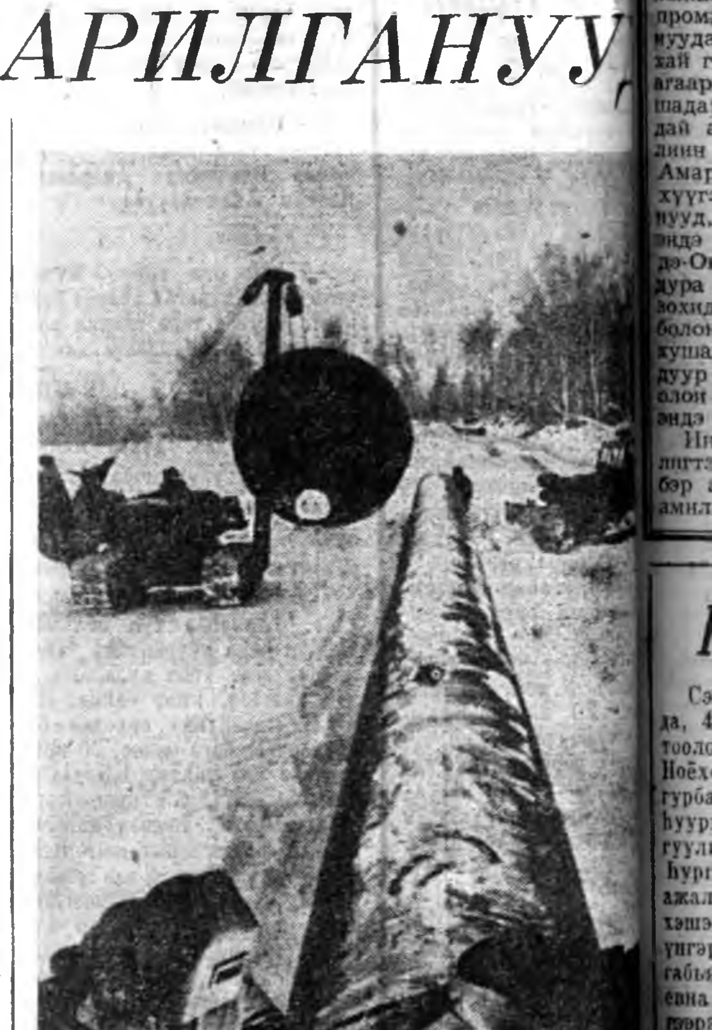

Усть-Балык—Курган—Уфа — Альметьевск[...] тиин сорго 1.800 километртэ ургэлжэлэгдэх[...] Энэ сорго Тюменьскэ, Челябинскэ областьн[...] Башкирай, Татарай АССР-эй газар дээгүү[...] ха. Тиигэжэ ороной хойто томо район[...] Баруун-Сибириин нефтеэр хангагдаха байн[...]

Тюменскэ областиин хойто нютагуудта ехэ[...] эхилээ. 1.220 миллиметр диаметртэй булад с[...] нуудые хабсаралга, траншей соогуур сорго за[...] лан табиха, нефть бүлэдэг хүсэтэ станцинууд[...] бодхоохо, Сибириин хурдан түргэн хадын го[...] нууд дээгүүр хүүргэнүүдые табиха ажал эрш[...] гээр ябуулагдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нефтиин соргын 575-дахи [...] метртэ 1.220 миллиметр диаметртэй сорго [...] саралга.

ТАСС-ай фотохрон[ика]

ГАЗАРЫЕ ШАНАРЖУУЛАН ҺАЙЖАРУУЛХА

Түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй турша соо (1971—1975 онуудта) Россин Федерациин мелиораторнууд 1.367 мянган гектар газар уһалха, 1,8 миллион гектар уһа шигээр үлүүсэ ехэ газарые хатааха байна. Энэнь түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй турша соо манай Эхэ оронoй мелиораторнуудай бэелүүлхэ программын хахад шахуунь болоно бшуу. Энээнине тайлбарилан хөөрэхэ гүйлтэтайгаар АПН-эй корреспондент РСФСР-эй мелиорацини ба уһанай ажахын министр Константин Сергеевич Корневто хандаа.

*　*　*

— Россин Федерациин ган гасуурта дайрагдадаг нютагуудтахи газарые шанаржуулан һайжаруулһанай ашаар энэ табан жэлдэ ороонһоной үндэр баян ургаса абтаха байха.

Тарялан, сабшалангай газар һайжаруулха хүдэлмэридэ мүнгэ һомололго таһалгарлагүй нэмэнэ: 10 жэлэй урда тээ 93 миллион түхэриг байгаа һаа, мүнөө 1 миллиард 240 миллион түхэриг һомологдоо. Газар тарялан шанаржуулан һайжаруулгада инмэ ехэ мүнгэ һомололго хүдөө ажахын үйлэдбэрине тогтууритай һайн болгохо уһан ба һалхиһаа газарай муудалгые һэргылхэ хүдэлмэри үргэнөөр эмхидхэхэ, арга олгохо байна.

Манай орон дотор, тодорхойлон хэлэбэл, Россин Федерацида ургамалнуудые тарижа абаха арга боломжо Баруун Европын оронуудайхиһаа гү, али США-гайхиһаа һураггүй хүшэр гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ колхоз, совхоз бүхэндэ газарые шанаржуулан һайжаруулха шухала.

Газарые шанаржуулан һайжаруулга зарим ушарта хангалтагүй, муу нүлөө үзүүлдэг гэһэн хөөрэлдөөнүүд һүүлэй үедэ гарадаг болоо. Теэд тэрэнь ямаршье үндэһэ баримтагүй. Гэбэшье газарые шанаржуулан һайжаруулха хэрэгтэ иимэрхүү юумэн дэлхэй дээрэ үзэгдэһэн байха. Байгаалитай «тэмсэхэ» бэшэ, харин тэрэниие өөһэдынгөө хани болгохо ёһотойбди. Жэшээлхэдэ, намаг газарые хатаалга тухай хэлэе. Намаг газар шииг нойто ехэтэй байдаг ааб даа. Ган гасуур жэлдэ тиимэ газар шииг нойтонойнгоо зарим хубиие гол мүрэнүүдтэ үгэдэг. Намаг хатаахадаа, уһыень хэнэглэхэ хообо һубагуудые татаха шухала. Тэрээнһээ гадна, намаг газарта уурхайлжа, дальбараагаа дэгжээдэг шубуудые анхаралдаа абаха хэрэгтэй. Манай орон дотор уһалууриин түхеэрэлгэнүүдтэ, уһа хааһан барилгануудта эрдэм ухаанай туйлалтанууд үргэнөөр хэрэглэгдэхэ ушартай. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэхи байгаалиин биологическа узэглэлнүүдые шэнжэлдэг эрдэмтэдэй һанамжа хараада абанабди. Арадай зөөри— газарые наринаар сахин хамгаалха шухала. Энэмнай ажахыгаа социалис ёһоор эрхилэлгын эшэ үндэһэн болоно.

Газарые шанаржуулан һайжаруулха гээшэ хүдөө ажахыгаа хурдан түргөөр хүгжөөхэ, газарай үрэжэл үндэһөөрнь һайжаруулха олон жэлэй программын гол зүйлынь болоно. 1973 ондо капитальна хүдэлмэридэ һомологдоһон мүнгөөр Россин Федерациин тарялашад 166 мянган гектар газараа, тэрэ тоодо 91 мянган гектар һайжаруулагдаһан [...] шээри уһалха [...] Тэрээнһээ гадна [...] хозуудай мүнгэ[...] эр 150 мянган [...] бэлшээри шанаржуулан һайжаруулагдаха. Эдэ [...] мэриин хэмжээн [...] ехэ, гэбэшье бодото [...] ядамаггүй бэелүү[...] Энээдэ шухала элдэб [...] сэлнүүд, оньһото [...] бии.

Ороoһото, тэжээл[...] техническэ ургамал[...] тогтууритай һайн [...] абахын тула Пово[...] хара хүрьһэгүй [...] Хойто Кавказда, Алас[...] зүгтэ газараа түргэ[...] шанаржуулан һайжар[...] хэрэгтэ онсо анхарал [...] дуулагдаха байна.

БАЙГААЛИ ХАМГААЛАГША

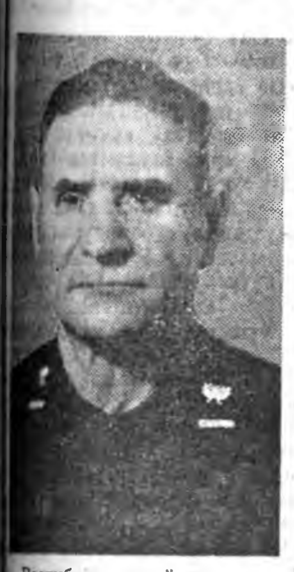

Республикымнай ниислэл город — Улаан-Үдэ нарhан тужаар хүреэлэгдэhэн Сибириин үсөөхэн городуудай нэгэн болоно. Город шадар ургаhан ой модон хүнэй ажабайдалда, элүүр энхэдэ ехэхэн үүргэ дүүргэдэг гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ ааб даа. Ой модон газарай хүрьhэ шалхи, уhанhаа хамгаална, промышленна предприятинуудай гаргаhан элдэб муу-муу газhaa, эhэ тооhоноо агаарые сэбэрлэнэ. Город шадарай гүн тайга ажалшадай амархада зохид байгаалиин шэмэг боложо үгэнэ. Амаралтын байшангууд, хүүгэдэй лагерьнууд, дачанууд, аяншалгын баазанууд эндэ олоороо оршодог. Дээдэ-Онгостой городойхидой дура сэдьхэл татаhан, таатай газарнуудоор амардаг газарынь болонхой. Сагаан сэнхэгөөр шэмэглэгдэhэн модоной дундуур сэнгэжэ, амаржа ябаhан хүнүүдые үбэлдөөшье эндэ харахат.

Ингэжэ байгаалиин сэнгэлтэ таашаан амардаг, сэбэр агаараар сээжэ дүүрэн амилан, сүлөө сагаа үнгэргэдэг хүнүүдэй дунда байгаалиин баялигта гам хайрагүйгөөр хандадаг заримашуул дайралдадаг гээшэ. Тиимэ хүнүүдые саг соонь обёорон хаража, жэлэй дүрбэн сагта ой модоной баялигые сахин хамгаалха гээшэ леснигүүдэй нангин уялга болоно. Георгий Михайлович Смолин тиимэ хүнүүдэй тоодо оролсоно. Хүн зоной хүлгөөтэй Дээдэ-Онгостойн 700 гектар ой тайга тэрэнэй мэдэлдэ үгтэйхэй юм. Байгаалиин баялигые сахин хамгаалха хэрэгтэ наhанайнгаа гушаад жэлые зорюулhан лесник пенсидэ гаража амарха сагайнгаа ерээшье hаа, мүнөө болотор ажаллаhан зандаа.

— Хүл гарайнгаа хүнгэн байhаар байтар гэртээ юугээ хэжэ hуухабиб. Ажаллажа ябахада жаргал гэжэ hанагшаб, — гээд Георгий Михайлович хэлэдэг.

Үнэхөөрөөшье үндэр наhатай үбгэжөөлэй гэртэнь ерэбэл, уулзажа шадахагүйт. Тэрэ ажалайнгаа вахтада хододоо байдаг. Жэлэй ямаршье сагта леснигэй хэхэ ажал олдоод лэ байха. Эртэ хабартаа ой модые гал түймэрhөө хамгаалха хүдэлмэри Георгий Михайлович хэдэг, зундаа ямар модоной хэр hайнаар ургажа байhые шалгадаг, тэрэнэй хойноhоо харууhалдаг, модо таридаг байна. Тииhээр байтар оронойнгоо ой модоор хомор районуудта хэрэгтэй нарhанай үрэhэтэй борбоосгой суглуулха саг хүрэжэ ерэдэг. Г. М. Смолин болзор соонь нарhанай борбоосгой сутлуулжа, хэнhээшье түрүүлэн эрхим шанартай үрэhэ тушаадаг. Жэл бүри нарhанай 700—800 килограмм борбоосгой суглуулжа, даабаряа үлүүлэн дүүргэнэ.

Байгаалиин баялиг — ой модондо гамтайгаар хандаха, тэрэнииие сахин хамгаалха тухай хүн зониие уряалhан плакадууд, уряа лозунгнууд ой соогуур гараhан харгын бэлшэртэ, городойхидой олоороо амардаг газарнуудта хадаатай байдаг. Амаралтын үдэрнүүдтэ, ажалшадай олон түмөөрөө суглараад байха үедэ, Георгий Михайлович ой модон тухай, тэрээндэ эзэн ёhoop хандаха тухай hонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг.

Ой тайга — байгаалиин шэмэг. Хоншуухан үнэрөөр анхилан, hэрюухэн hэбшээгээр амилан, хүнэй дура буляан байдаг ха юм. Жэлэй ямар сагтань илангаяа гоё hайхан болодог бэ гэжэ онсолон хэлэхэнь хэсүү. Хабартаа хамар сорьёмо үнэрөөр анхилан сэсэглэн hалбардаг, зундаа хүхэ хилэн тэрлигээ хэдэрээд, хүхэ торгон хүнжэлөө дэбдеэд, номин огторгойтой ниилэн байдаг үе ямар hайхан бэ! Үгышье hаа, намартаа шаргал алтаар хубсалаад, баян дэлгэр хэгшэгээ барижа байhан үе баhал hайхан. Үбэлдөө хүбэн сагаан хүнжэлдөө бухаад, бүхэ нойроор hажан дууража байхадаа ой тайга баhал hайханаар харагдадаг.

Ой тайга! Сагай ямаршье уларилда үнөөхил гоё hайхан үнгэ зүhөө алдадаггүй. Хүнэгөөр адхарhан хура бороо ороно гү, ааяма халуун үдэрнүүд болоно гү, хээрэ талаар зоргондоо ошоhон hалхи шуурган эшхэрэн дошхорно гү — гүн тайга абари зангаа балай хубилгангүй, таагдашагүй таабари мэтээр үзэгдэдэг.

Шулуунhаа шулуу дамжан жороолон урдадаг энниг дошхон гол горхон, жэбжэгэр үндэр нарhан, саб сагаан бэетэй, hэмбэгэр ногоон зүүдхэлтэй хуhан, бүглүү бүтүү шэрэнги хүнэй дура булиан эзэлдэг лэ. Байгаалиин шэмэг — эдэ бүгэдые сахин хамгаалха ёhотой ээзэд, хани нүхэд ой тайгада хэрэгтэй...

Георгий Михайлович уран хурсаар бэшэшье hаа, үнэн сэдьхэлэй үнэтэ үгэнүүдээр эдэ бүгэдэ тухай хөөрэжэ шададаг. Юуб гэхэдэ, тэрэ бүхы наhаяа, hайн hайхан абари зангаа, сэдьхэлэйнгээ уянгата дууе ой тайгатай холбон ажаhууна. Хүнүүдэй аша туhада ой модо яажа хэрэглэхэб гэжэ тэрэ ходо оролдожо, ажаллажа ябадаг. Тиимэhээ хүнүүдэй баяр баясхаланда тэрэ ходо хүртэдэг. Ой тайга hайн мэдэхэ болоhон аяншалагшадшье Г. М. Смолинтой сугтаа ой тайга соогуур ябаха, тэрээнтэй хөөрэлдэхэ дуратай юм. Тиигэншьегүй яахаб? Модон, набшаhан бүхэн, нүүлэ, hархяаг бүхэн, амитан бүхэнэй мүр, шубуудай ирагуу жэргээн үбгэн леснигэй хөөрөөн соо үльгэр домог, уянгата шүлэг мэтээр дуулдадаг. Тиимэ хүнтэй аяншалан ябахадашье урматай, hониншье байдаг.

Георгий Михайлович залуугай сог залитай, даруухан абари зантай хүн юм. Түрүүшээр уулзахада, балай олон үгэгүй шэнгеэр үзэгдэхэ. Харин ой тайга соогоо оромсоороо түрэл гэртээ ороhон мэтэ хөөрүү сайруу, хүхюун зантай боложо захалдаг. Һаяхан тэрэнэй участокта ошоходоо энэ абари зангыень ойлгоо hэм. Тэрэнэй хэжэ байhан ажалтайшье танилсаhан байнабди. Леснигэй гараар hуулгагдаhан залуу мододые хаража баясаабди. Энэ хадаа сэб сэхэ гулдагар бэетэй залуу нарhад жэрылдэн, жагсаалда байhан сэрэгшэд мэтээр үзэгдөө hэн. Хэдэн жэлэй үнгэрхэдэ бүтүү тайга боложо ургаад, надхан найгажа, хүнүүдтэ баяр баясхалан, элүүр энхые бэлэглэн байхал.

Республикымнай эрхим түрүү леснигүүдэй нэгэн Георгий Михайлович Смолин арадай ажахын баялиг — ой модые иигэжэ хёрхоор харан, сахин хамгаалжа байдаг юм. «Гүрэнэй ой тайгые сахин хамгаалгада 20 жэлэй туршада алба хэhэнэй түлөө», «РСФСР-эй ой модоной баялигые хёрхоор сахиhанай ба арьбадхаhанай түлөө» гэhэн тэмдэгүүд энгэрыень шэмэглэнэ. Хүндэлэлэй грамотануудта, үнэтэ бэлэгүүдтэ үбгэн лесник нэгэнтэ бэшэ хүртэhэн байна.

Л. КОРНАКОВА,
Буряадай АССР-эй Ой модоной ажахын министерствын ахалагша инженер-лесопатолог.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: республикын түрүү лесник Г. М. Смолин. Тэрэнэй тарижа ургуулhан залуу модод. Авторай фото.

НОЁХОНОЙ ҺУРГУУЛИДА

Сэлэнгын аймагта 12 дунда, 4 найман жэлэй hургуули тоологдоно. Тэдэнэй дунда Ноёхоной дунда hургуули түрбадахи жэлээ нэгэдэхи hуури эзэлжэ ябана. Тус hургуулида 514 hурагша hурана. Һургуулида 35 багшанар ажалладаг. Бүхы классуудта хэшээлнүүд шэнэ программаар үнгэргэгдэнэ. РСФСР-эй габьяата багша Дулма Батуевна Улымжиева, арадай гэгээрэлэй отличнигууд Дулмажаб Очировна Улымжиева, Доржи Чагдурович Найданов гэгшэд hургуулиин багшанарай коллективэй омогорхол болоно.

Һургуулиин шэнэ байшангай ута коридор соо үнинэй багша Дулма Батуевна Улымжиеватай уулзабабди. Тэрэ гуша гаран жэлэй туршада багшалжа ябаашье hаа, хүнгэн сарюун зандаа. РСФСР-эй габьяата багша иигэжэ хөөрэнэ.

— Минии заахан үхибүүд мүнөө дээдэ hургуулинуудые дүүргээд, мэргэжэлтэй, эрдэмтэй болонхой, ажахын ямаршье hалбарида ажаллана.

Ноёхоной дунда hургуулиин директорэй кабинет соо райОНО-гой ба багшанарай профсоюзай райкомой дамжуулгын хоёр Улаан туг үлгөөтэй харагдана. Гадна тус hургуулиин коллектив КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Совет Президиумэй, облпрофсоведэй ойн баярай Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаhан байна.

— Эдир үетэнииие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ парти, правительствамнай ямар ехэ анхарал хандуулна гээшэб! Һургуулимнай нёдондо шэнэ байшанда ороо. Интернат hургуулиин хоёр дабхар шулуун байшан бодхоогдожо байна, — гээд Ноёхоной дунда hургуулиин директор Доржи Чагдурович Найданов хөөрэнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: РСФСР-эй габьяата багша Д. Б. Улымжиева; Ноёхоной дунда hургуулиин түрүү табадахи «А» класс ээлжээтэ хэшээлдээ.

С. БАЛДУЕВАЙ
фототекст.

ФЕВРАЛЬ СОО ИИМЭ ФИЛЬМҮҮД ХАРУУЛАГДАХА

Буряадай кинопрокадай республиканска конторо февраль hара соо экранууд дээрэ иимэ кинонуудые гаргахань. Виктор Розовой зүжэгэй удхаар найруулагдаhан «Бул[illegible]ай түлөө харюусаха». Энэ кинокартиные «Гушан жэл болоод» гэжэ нэрлэжэ болоо. Юуб гэбэл, энэ фильм гэхэдэ нэгэ дунда hургуули дүүргэгшэдэй гушан жэлэй (1941—1971) зам харуулагдана. Виктор Розовой бэшэhэн сценари морально-этическэ асуудалнуудаараа минии дура татаа гээд режиссёр-постановщик Георгий Натансон хөөрэнэ.

Хүнэй газаа шэнжэ ба сэдьхэл бодол харуулагдана. Ямаршье бай, ямаршье зэргэ тушаалтай боло, гансал хүн байгаа гэhэн бодол бүхы фильм соо, гушан жэл боложо уулзаhан нэгэ hургуули дүүргэгшэдэй хөөрэлдөөнүүд соогуур харуулагдана. Мүн саг үе хүн хоёрой харилсаан тухай энэ кино соо хэлэгдэнэ.

Заншалта уулзалга дээрэ гушан бүхэн сугларгашадай урда тоосоо хэнэ. Хүн бүхэн hайтайшье, муутайшье. Энэ хүнэй ондоо нүхэдтэ, мүн кино харагшадташье хэшээл болохо үгэнэ. Кино харагшадай заримшан өөрынгөө алдуу эндүү hайнаар ойлгохол.

Мэдээжэ артистнар Алексей Грибов, Олег Ефремов, Вера Васильева, Никита Подгорный, Ольга Яковлева болон бусад энэ кинодо нааданад.

Одессын киностудиин «Тэмсэл» гэhэн фильм. 1969 ондо «Чекист тухай повесть» гэhэн кино экран дээрэ гараа бэлэй. Баримтата материал дээрэhээ үндэhэлhэн энэ кино Николай Гефт гэдэг гайхамшагта совет тагнуулшанай Одессэ хотодо хэhэн баатаршалга тухай юм. Киногой баатар Крафт гэжэ нэрэтэй hэн. Фильмын дүүргэлтэ дээрэ Крафт совет командованиин захиралтаар городhоо тэрьедэжэ ябаhан немец сэрэгүүдтэй хамта баруулhан юм.

«Тэмсэл» гэhэн кино соо Крафтын саашанхи үйлэ ябадал харуулагдана. Немецүүдэй уhан доогуур ябадаг онгосо бүтээдэг газар тагнахаар эльгээгдэhэн Крафтын немкэ Ханнатай, судоверфиин инженертэй харилсаан дээрэ фильмын сюжет байгуулагданхай. Артистнар Людмила Чурсина, Леймонос Норейка, Юрий Яковлев гэгшэд гол рольнуудые гүйсэдхэнэ.

Э. Казакевичэй «Үдэрэй гэрэлдэ» гэhэн рассказай удхаар найруулан табигдаhан «Хүлеэгдээгүй айлшан» гэhэн кино. Энэ кино «Мосфильм» студида буулгагданхай. Тус фильм дотор дайнай hүүлэй түрүүшын жэл холын Сибириин тосхонhоо солдат байhан Андрей Слепцовой наhа бараhан командирайнгаа, Виталий Николаевич Нечаевай гэр бүлэ эрьехэ гэжэ Москва ерэhэн тухай хэлэгдэнэ. Нечаевтанда хүлеэгдээгүй айлшан Слепцов орожо ерэнэ. Намайе эндэ бүлтэ таниха байха гэжэ тэрэ hанана. Тиимэhээ Андрей Слепцов тухай нэгэтэшье дуулаагүй Нечаевай хүбүүнтэй уулзахадаа, аягүй байдалда ороно. Мүн капитанай hамган Ольга Петровнашье Слепцов тухай дуулаагүй байна. Нечаев тухай, тэрээнэй баатаршалга тухай Слепцовой хөөрөөн тиимэшье этигэмэ бэшээр дуулдана. Айхабтар зүрхэтэй, баатарлиг, буугай hомон дундуур сэрэгшэдээ добтолгодо бодходог хүн байhан гээд Слепцов хөөрэнэ. Виталий Нечаев ямар хүн байгаа хаб? Слепцовой хөөрэдэг гү? Али арбан жэл хамта hууhан Ольга Петровнагай ухаан соо хадуугдан үлэhэн хүн гү?

Ольга Петровнагай роль Алина Покровская, Нечаевай роль Андрей Мягков нааданад.

Энэ кино найруулан табигша Александр Птушко дүшэн табан жэл кинематографида хүдэлнэ. «Алтан түлхюур», «Шулуун сэсэг», «Садко», «Улаан далбага» болон бусад кинонуудые найруулан табиhан. Февраль hарада «Руслан ба Людмила» гэhэн фильмнь гараха юм. Наталья Петрова Людмилын роль, залуу артист Валерий Козинец Русланай роль наадаха.

Уран зохёолшо Н. Якутскиин «Алтан горхон» новестиин удхаар «Хулинсагуудай нюуса» гэhэн кино «Таджикфильм» гаргаа.

«Солярис» гэhэн хоёр серитэй кино Станислав Лемэй научно-фантастическа романаар табигданхай. Мэдээжэ артистнар Донайтес Бонионес, Владислав Дворжецкий энэ кинодо нааданад. «Ленфильм» студида режиссёр Владимир Венгеровэй «Карпухин» гэhэн фильм табигдаа.

«Таджикфильм» киностудиин «Рустам и Сухраб» гэhэн, Довженкын нэрэмжэтэ киностудиин «Гансахан ши» гэhэн үргэн формадтай фильмүүд харуулагдаха. Хари гүрэнэй кинонууд гэхэдэ, Болгариин «Хара ангелнууд», Франциин ба Чехословакиин мастернуудай найруулан табиhан «Королевская охота» гэhэн фильмүүд февраль hара соо харуулагдаха.

М. НЕЧАЕВ[illegible]

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО
ХИЛЫН ГААНАҺАА

КАИР

ВСМ-эй Президиумэй сесси

ТАСС

Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Президиумэй сесси хоёр үдэрэй турша соо Каирта хүдэлмэрилбэ. Араб оронуудта эсэргүүгээр Израилиин хэhэн ээрхэг түримхэй ябуулгануудhаа уламжалан, Дүтын Зүүн зүгтэ тохёолдоhон байдалые тэрэ зүбшэлhэн байна.

Дүтын Зүүн зүг тушаа деклараци ба араб арадуудай үнэн зүб хэрэгые дэмжэжэ, Дүтын Зүүн зүгтэ амгалан байдал hэргээхын, үнэн зүб хэрэг бэелүүлхын түлөө дэлхэйн олониитые элсүүлэн хабаадуулха программа сессидэ хабаадагшад абаhан байна.

КАИР

Вьетнам тушаа ВСМ-эй мэдүүлгэ

ТАСС

«Парижда баталагдаhан хэлсээндэ үндэhэтэй вьетнам арадай агууехэ илалтые Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Совет, эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүд халуунаар амаршална. Энэнь ээрхэг түримхэй дайнда американ империализмын диилдэhые харуулба», — гэжэ ВСМ-эй Президиумэй Каирта хүдэлмэреэ дүүргэhэн сесси дээрэ абтаhан Вьетнам тушаа мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

«Социалис оронууд, илангаяа Советскэ Союз, мүн дэлхэй дээрэ эб найрамдал, үнэн зүб хэрэг байгуулхые хүсэжэ байhан правительствэнууд, арадууд» вьетнам арадта ехэ туhа хүргөө гэжэ сесси тэмдэглэбэ.

БОНН

Договорые зүбшэлгэ эхилбэ

ТАСС

Германиин Демократическа Республикын ба Германиин Федеративна Республикын хоорондохи харилсаанай үндэhэн тухай договорые Баруун Германиин бундестаг февралиин 15-да зүбшэлжэ эхилбэ. Хэдэн hарын урда тээ ГДР-эй ниислэл хото — Берлиндэ энэ договорто гар табигдаа hэн.

Германиин хоёр гүрэнэй хоорондохи харилсаанда бата бэхи үндэhэ hуури табиха ёhотой энэ договорые правительствада ороогүй парламентска бүлэглэлэй — ХДС/ХСС — буруушаажа байхадань зүбшэлгэ эхилбэ.

Канцлер В. Брандт ГДР-эй ба ФРГ-гэй хоорондохи харилсаанай үндэhэн тухай договорто зорюулагдаhан мэдүүлгэ хээ.

ТОКИО

Хүдэлмэришэдэй профсоюзай съезд

ТАСС

Металл болбосоруулгын, машина бүтээлгын промышленностиин хүдэлмэришэдэй национальна профсоюзай (Дзэнкоку киндзоку) 31-дэхи сесси эндэ нээгдээ. 220 мянган хүн энэ профсоюзда ородог юм. Ажалшадай салин хүлhэ эрид дээшэлүүлхэ, хүдэлмэриин неделиие хороохо эрилтэтэй тэмсэл энэ хабар үнгэргэгдэхэ байна.

Нютагай профсоюзуудай эмхинүүдэй түлөөлэгшэд съезд дээрэ үгэ хэлэхэдээ ажалшадай хабарай тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр хабаадахыень нүхэдөө уряалба.

БУДАПЕШТ

ДОГОВОРОЙ БАТАЛАГДАҺААР 25 ЖЭЛЭЙ ОЙ

ТАСС

СССР-эй, ВНР-эй хоорондохи хани барисаан, харилсаа холбоон, харилсан туhалалсалга тухай договорой баталагдаhаар 25 жэлэй ойдо зорюулагдажа, венгр-совет хани барисаанай бүлгэмэй Түбэй правлениин үргэн заседани эндэ үнгэргэгдэбэ. ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, бүлгэмэй түрүүлэгшэ Антал Апро тэрэниие нээгээ. Бүлгэмэй Түбэй правлениин генеральна секретарь Мария Надь элидхэл хэбэ.

СССР-эй, ВНР-эй хоорондохи хани барисаан, харилсаа холбоон, харилсан туhалалсалга тухай договорто 1948 оной февралиин 18-най үдэр Москвада гар табигдаа hэн. Энэмнай венгр арадай ажабайдалдахи гайхамшаг хэмжээ ябуулга болоhон байна. Тиихэдэ Венгри анха түрүүшынхеэ адли тэгшэ эрхэтэй, этигэл найдабаритай уласхоорондын договор баталаа бэлэй. Энэнь Венгриин ажалша арадай аша туhада сүм харюусана. Марксизм-ленинизмын, социалис интернационализмын ёhо гуримуудые үндэhэ болгоhон, совет-венгр хани барисаан, харилсаа холбоон Венгриин Арадай Республикада түгэс найдамтай түшэг тулгуури боложо, венгр арадай зохёон байгуулхы ажал хэрэгтэ hайнаар нүлөөлhэн, ехэ туhа хүргэhэн байха юм.

Үнгэрhэн 25 жэлэй турша соо совет, венгр арадуудай хани барисаан Венгриин социалис байгуулалтын хэрэгтэ туйлай шухала туhа дүхэм болоhон, дэлхэй дээрэхи нэрэ хүндыень дээшэлүүлhэн байна гээд М. Надь тэмдэглээ. КПСС ВСРП хоёрой хоорондын, СССР ба ВНР-эй хоорондын аха дүү ёhоной харилсаан хэзээ хэзээнэйхиhээ бата бэхи.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев түрүүтэй Совет партийно-правительственна делегациин албанай хэрэгээр Венгридэ айлшалалга совет-венгр хани барисаанай улам хүгжэжэ байhыень элирхэйлээ hэн гээд М. Надь хэлэбэ. Манай партинуудай, оронуудай арадуудай хоорондын аха дүү ёhоной харилсаан, венгр-совет хани барисаан эбдэршэгүй гэжэ гэршэлээ.

ХАНОЙ

ХЭЛСЭЭЕ ХЭЛБЭРИШЭГҮЙ БЭЕЛҮҮЛХЭ

ТАСС

Вьетнамдахи дай болюулха ба амгалан байдал hэргээхэ тухай хэлсээнэй бүхы зүйлнүүдые, тэрэнэй протоколнуудые Вьетнамай Демократическа Республика, Урда Вьетнамай Республикын Революционно саг зуурын правительство хэлбэришэгүй бэелүүлжэ байна гээд «Нян зан» газетэ февралиин 15-най түрүү бэшэг соогоо тэмдэглэнэ. Сэрэгэй дүрбэн ба хоёр талын хамтын комиссинуудта хабаадалга, плендэ ороhон сэрэгшэдые ба эгээлэй хүнүүдые Эхэ орондонь бусаалга хэлсээнэй үндэhөөр хэгдэжэ байна. Арадай демократическа эрхэнүүдые, эблэрэлгын ба национальна үгэеэ ойлголсолгын политика Урда Вьетнамай Республикын Революционно саг зуурын правительство мэдэлдэнь байhан нютагуудта үргэнөөр бэелүүлнэ.

Буудалдаа зогсоохо тухай хэлсээ сайгон захиргаан эбдэhээр гэжэ «Нян зан» газетэ бэшэнэ. Национальна үгэеэ ойлголсохо, демократическа эрхэнүүдые хангаха тухай дүримүүдые бэелүүлэнгүй, амгалан зондо эсэргүү хашалта харшалта хэнэ.

Сайгон засагаархид пленд дэ абтаhан 10 мянга тухай сэрэгэй алба хаагшадые бусаахаяа арсаhан, ДРВ-гэй ба РЮВ-эй делегацинуудта эсэргүү харата ябуулгануудые үүдхэhэн байна.

Сайгон захиргаанай эдэ бүхы ааша ябадалнуудые Холбоото Штадууд дэмжэн тухирхаhаа гадна, харин гүрэнүүдэй сэрэгүүдые гаргаха, Урда Вьетнамдахи США-гай ба бусад оронуудай сэрэгэй бүхы баазануудые усадхаха болзорые өөhэдөө эбдэжэ байhаар.

Хэлсээн хэлбэришэгүй бэелүүлэгдэхэ ёhотой.

ХАНОЙ

Ханойдо Г. Киссинджерэй ерэhэн тухай коммюнике

ТАСС

Национальна аюулгүйе сахиха талаар США-гай президентын туhалагша Г. Киссинджерэй Ханойдо ерэhэн тухай коммюнике эндэ тунхаглагдаа. Г. Киссинджер Ханойдо ерээд байха үедөө премьер-министр Фам Ван Донгтой, тусхай советник Ле Дык Тхотой, премьер-министрэй орлогшо Нгуен Зуй Циньтэй уулзажа хөөрэлдөө гээд тэрээн доторнь хэлэгдэнэ. 1973 оной январиин 27-до Парижда гар табигдаhан, Вьетнамдахи дай болюулха ба амгалан байдал hэргээхэ тухай хэлсээ бэелүүлхэ асуудалнуудаар хөөрэлдэбэ. Дайнай hүүлээр Вьетнамай Демократическа Республикын ба Холбоото Штадуудай хоорондохи харилсаае, мүн хоёр талые hонирхуулдаг бусад асуудалнуудые зүбшэhэн байна.

Урда Вьетнамай өөрынгөө байдал өөрөө тодорхойлхо эрхэдэ хабаатай асуудалнуудые шиидхэхын тула Урда Вьетнамай хоёр талын хоорондо хэгдэжэ байгаа хөөрэлдөөнүүдые эдэ hайшаагаа.

Вьетнамай асуудалаар Парижда баталагдаhан хэлсээе бүрин бэелүүлгэ Индохитадта, Зүүн-Урда Азида амгалан байдал hэргээхэ байха гэжэ Вьетнамай Демократическа Республика, Холбоото Штадууд мэдүүлээ.

Эндэхи гүрэнүүд Индохитадай оронуудай хоорондын асуудалнуудые эбэй ёhoop шиидхэхэ зэргэтэй гэжэ хоёр тала дахинаа баталба.

Дайнай ушаруулhан hандаралнуудые hэргээлгэдэ, Хойто Вьетнамай экономико хүгжөөлгэдэ Холбоото Штадууд туhа хүргэхэ асуудалаар хоёр тала үгэеэ ойлголсоhон байна. ДРВ-гэй ба США-гай хоорондын экономическа харилсаа хүгжөөхэ зорилгонуудые шиидхэхын тула Вьетнамай Демократическа Республикын, Холбоото Штадуудай экономическа хамтын комисси байгуулха тухай үгэеэ ойлголсоо.

ПЕКИН

Г. Киссинджер Пекин ерэбэ

ТАСС

Национальна аюулгүйе сахиха талаар США-гай президентын туhалагша Генри Киссинджер эндэ ерэбэ. «КНР ба США-гай хоорондохи харилсаае заhаруулгада нүлөөлхын тула, хоёр талые hонирхуулhан асуудалнуудаар hанамжануудаа хэлсэхын тула Хитадай хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдөөнүүдые хэхэеэ» Г. Киссинджер Хитад ерээ гэжэ Синьхуа агентство мэдээсэнэ.

КНР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Цзи Пэн-фэй болон бусад тушаалтад аэродром дээрэ Г. Киссинджерые угтаба.

НЬЮ-ЙОРК

ДЭЛХЭЙН ХҮН ЗОНОЙ ТОО

ТАСС

1971 оной тэн багта бүмбэрсэг дэлхэйн хүн зоной тоо 3.706 миллион болоhон байна. Жэлэй турша соо 74 миллионоор нэмээ. Хэрбээ жэл бүри иимээр нэмэхэ болоо hаа, 2006 ондо дэлхэйн хүн зон 2 дахин олошорхо.

ООН-ой hаяхан хэблэжэ гаргаhан демократическа тусхай согсолбори дотор эдэ баримтанууд дурдагдаhан байна.

1971 оной тэн багта эдэ оронуудай хүн зоной тоо иимэ байгаа гэбэл: Хитадта — 787 миллион, Индидэ — 550 миллион, Советскэ Союзда — 245 миллион, США-да — 207 миллион, Индонезидэ — 125 миллион хүн ажаhуугаа.

Хүн зонойнгоо тоогоор Шанхай дэлхэй дээрэ түрүү hуури эзэлнэ. Эндэ 10.820 мянган хүн ажаhуудаг. Токио, Нью-Йорк, Пекин, Лондон, Москва хүн зонойнгоо тоогоор удаадахи hууринуудые эзэлбэ.

Хүн зонойнгоо тоогоор Ази бүмбэрсэг дэлхэйн түбинүүдэй дунда түрүү hуури эзэлнэ. Эндэ 2104 миллион хүн ажаhуудаг юм. Европодо — 466 миллион, Африкада — 354 миллион, Хойто Америкэдэ — 327 миллион, Урда Америкэдэ — 195 миллион хүн ажаhуудаг.

Нигери, Дээдэ Вольто, Цейлон, Инди, Камбоджо, Иордани ба Пакистанhаа бэшэндэ — дэлхэйн бусад оронуудта эхэнэрнүүд эрэшүүлhээ ута наhа наhалдаг. Совет Белоруссида эхэнэрнүүд дунда зэргээр 76 наhа хүрэнэ. Эдэнэр дэлхэй дээрэ эгээн лэ үндэр наhатан гэжэ тоологдоно.

ФРГ-дэхи хүн зоной үдэсэ дэлхэй дээрэ эгээл бага. Свазилендэхи хүн зоной үдэсэ дэлхэй дээрэ эгээн ехэ байна.

НЬЮ-ЙОРК

Багшанарай илалта

ТАСС

Род-Айленд штадтахи Уорвик хотын багшанарай буhалгаан хоёр долоон хоногой турша соо үргэлжэлжэ, илалтаар дүүрэбэ. Тэдэнэр салин хүлhыень дээшэлүүлхэ эрилтэ табиhан байгаа. Урда тээнь Чикаго хотодо, мүн Нью-Йорк ба Коннектикут штадуудтахи зарим хотонуудай багшанарай буhалгаан амжалтаар дүүрээ hэн.

Филадельфиин, Сент-Луисай ба США-гай бусад хотонуудай hургуулинуудай багшанар тэмсэлээ үргэлжэлүүлhээр.

НЬЮ-ЙОРК

Ажалшадай аша туhада эсэргүү ябуулга

ТАСС

Американ долларой үнэ буулга Холбоото Штадуудай ажалшадай байдалда ехэ хохидол ушаруулха байха. Долларой үнэ буулга орон доторой худалдаа наймаанда ямаршье нүлөө үзүүлхэгүй гэhэн худал үгэнүүдээр США-гай правительство хүн зониие hамааруулха hанаатай. Долларой үнын буулгаhаа уламжалан, харин оронуудhаа асарагдажа, хүн зондо худалдагдадаг эд бараан, эдлэл бүри үнэтэй болохо байна.

ТОЛИ

УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ ХОЛБООНДО

1.

Буряадай уран зохёолшодой холбоондо долоон хоногой среда бүхэндэ ямар нэгэн зүблөөн, шэнэ зохёол зүбшэн хэлсэлгэ болодог юм. Үнгэрһэн средагай үдэр уран зохёолшод олооро «Байгал» журналай редакцида суглarба.

СССР-тэ гарадаг уран зохёолой олониитэ — уластүрын журналнуудай ахамад редакторнуудай зүблөөн Москвада январь һарын һүүл багаар болоо һэн.

Зүблөөндэ хабаадалсаһан, «Байгал» журналай ахамад редактор А. А. Бальбуров тэрэ суглаан тухай һонирхолтойгоор хөөрэбэ.

Хэнэйшье мэдэһээр, үнгэрэгшэ жэлдэ уран зохёолой шүүмжэлэл тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоол гараа һааб даа. Энэ тогтоолой хэр дүүргэгдэжэ байһан тухай зүблөөн дээрэ ехэ хөөрэлдөөн болоо.

«Байгал» журналай редакци энэ талаар яһала хэмжээ ябуулгануудые абаһан байна. Редакциин хүдэлмэрилэгшэд СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойдо зорюулжа, нилээд олон, һайн шанартай зохёолнуудые толилхо хэрэгтэ хүсэ шадалаа зорюулаа гэжэ тэрэ зүблөөн дээрэ тэмдэглэгдээ. Илангаяа «Аха дүүнэрэй аялга дуун» гэһэн рубрика доро толилогдоһон зохёолнууд һонирхолтой байна.

Аха дүү Монгол ороной уран зохёолшодой зохёолнуудай «Байгал» журналда толилогдодог байһаниинь һайшаалтай.

2.

Һаяхан уран зохёолой холбоондо баяртай ушар болобо.

Залуу прозаик Доржи Эрдынеев үнгэрэгшэ жэлдэ СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн болон абтаа һэн.

Энэ хүмнай уншагшадта яһала мэдээжэ болонхой юм. «Газарай амисхал» (1963 он), «Талын туужа» (1966 он), «Энэ наһан» (1968 он), «Эсэгын дуран» (1971 он) гэһэн тэрэнэй номууд Буряадай номой хэблэлээр гараа. Харин 1971 ондо Москвагай «Советский писатель» хэблэлээр «Түбэргөөнэй ашанар» гэһэн номынь гараа һэн. Мүнөө залуу уран зохёолшо «Энхэ тала» гэһэн шэнэ роман бэшэжэ дүүргээд байна.

Буряадай уран зохёолшодой холбооной правлениин гэшүүн, мэдээжэ драматург Намжил Гармаевич Балдано нэрьемэ альгэ ташалган доро СССР-эй уран зохёолшодой холбооной гэшүүнэй билет залуу прозаик Доржи Эрдынеевтэ барюулба.

Манай корр.

ХҮШӨӨНҮҮД, ХҮШӨӨНҮҮД...

Хаа хаанагүй арад зон лэ түүхые зохёон байгуулагша мүн. Түүхын болон соёлой дурасхаалта зүйлнүүд — үнгэрһэн сагай гэршэ. Арадай ажалай, революционно, дайшалхы габьяа тухай дурасхаал олон үетэнэй ухаан бодолой баялигые харуулдаг. Дурасхаалта зүйлнүүдые шэнжэлэн үзэхэдөө, тус ороной хүн зон хэр зэргээр болбосорһон бэ гэжэ тухайлмаар.

Революциин урда тээ Россида түүхэтэ, соёлой болон искусствын зүйлнүүдые аршалан хамгаалха тухай хуули байгаагүй юм. Һмагтал Октябриин Агуу ехэ социалис революци дурасхаалта зүйлнүүдые аршалан хамгаалха арга боломжо олгоһон юм.

Октябриин революциин түйлалтануудые алдахагүйн тула шанга тэмсэлэй боложо байха үедэ В. И. Ленин түүхэтэ дурасхаалнуудые аршалан хамгаалхын тула хэдэн хэмжээ ябуулгануудые хараалһан байна. Түүхын болон соёлой сэнтэй юумэнүүдые аршалха үүргэ Гэгээрэлэй арадай комиссариадта даалгагдаа һэн. Нарком А. В. Луначарский 1917 оной ноябриин 3-да тусхай хандалга толилһон байгаа. Арадай аша оролдолгоор бии болгогдоһон юумэн арадтаал хабаатай гэжэ тэрэ хандалга соо хэлэгдэһэн.

1918 оной апрель соо Ленинэй гар табилгатайгаар РСФСР-эй СНК-гай декрет гараа. Тэрэ декрет «Хаанниие болон тэрэнэй зарасанарые мүнхэлһэн хүшөөнүүдые үгы хээд, России Социалис революциин хүшөө бии болгохоёо проект зохёохо тухай» гэжэ нэрэтэй һэн. 1918 оной июль соо Третьяковско галерейе национальна болгохо тухай шиидхэбэри абтаа. Тэрэл оной сентябрь соо «Искусствын болон хуушанай зүйлнүүдые хилын саана гаргаха ушарые хорихо тухай» гэһэн тогтоол абтаһан юм.

Юрэдөө, агуу ехэ уран зохёолшодой гү, али бусад ажал ябуулагшадай нэрэтэй холбоотой юумэнүүдые хамгаалан сахихаар ехэ юумэн хэгдээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайн манай орондо хэсүү шалгалта болоо һааб даа. Гитлеровэцүүдэй булимтарһан газар нютагууд ехэ һүйдхэлдэ, һандаралда ороо. Дайнай үшөө дүүрээдүй байхада, Совет засаг түрэмнай һандаралда ороһон хүшөөнүүдые заһаха, дахин бодхоохо хүдэлмэри ябуулаа.

Тиихэдэ 1966 оной майн 24-дэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет түүхын болон соёлой зүйлнүүдые хамгаалан сахиха тухай үшөө нэгэ тогтоол гаргаһан юм. Жэл урда тээ, 1965 оной июнь соо түүхын, соёлой дурасхаалта газарнуудые хамгаалан сахигшадай бүлгэм бии болгогдоо һэн.

Мүнөө үедэ архитектурын, археологиин, түүхын удха шанартай нилээн олон зүйл элирүүлэгдэжэ, гүрэнэй анхаралда абтанхай гээшэ. Тэдэниие саашадань бүри нарииинаар сахижа, ерээдүйн үетэндэ дамжуулха ёһотойбди.

Манай Буряадай АССР-тэ археологиин 530, түүхын 408, архитектурын 38 зүйл бии гэжэ элирүүлэгдээд, онсо харуулда абтанхай. Жэшээнь, археологиин дурасхаалта зүйлнүүдэй 96-ниинь Хяагтын, 61-ниинь Зэдын, 58-ниинь Баргажанай, 53-ниинь Сэлэнгын, 18-ниинь Хориин аймагуудта оршоно. Теэд тэдэнэй харууһалга СССР-эй правительствын баталһан инструкциин эрилтэдэ оройдоо харюусанагүй. Нёдондо зун Хориин аймагта халагламаар ушар болоһон юм. Байсын-Эбэр гэжэ газарта академик Окладников хабсагайн шулуунда эртэ урдын хүнүүдэй һиилэһэн бэшэг олоһон юм. Аймагай һургуулинуудһаа жэл бүри һурагшад тэндэ ошодог байгаа. Июнь соо тэрэ хабсагайда Хориин дунда һургуулиин һурагшад, тэдэнтэй хамта багшанар Д. Е. Болдонова, В. Ванзатов гэгшэд ошолдоо. Тэдэнэр юу хараaб? Буряадай үһанай барилгын хүдэлмэрилэгшэд бэшэгтэй хабсагайһаа шулуу абаха зорилготойгоор тэһэлхэеэ байгаа. В. Ванзатовай ажаглалта хэхэдэ тоонгүй, шабинарай хараһаар байтар, дүрбэн мянган жэлдэ байгаалиин хадагалжа байһан юумые нюдэ сабшаха зуура тэһэлжэрхёо. Теэд ондоо тээһээ шулуун олдохогүй байгаа юм гү? Дүүрэн ааб даа. Зүгөөр дүтыень шэлэжэ, бэлыень хаража, гүрэнэй хаpууһан доро байһан дурасхаалта зүйлые эбдэжэ, тон ехэ гэмтэ ябадал гаргаһан тэдэ нүхэд хэһээгдэхэ ёһотой. Гэхэ зуура ямаршье шанга хэһээлтэ, ямаршье яла тохобол, тэрэ дурасхаалта хабсагай дахин бодожо, хүн түрэлтэндэ бусаагдахаяа болёо юм бэзэ. Гэбэшье... Энэ үйлэ муута ушар саашадаа һургаал боложо үгэхэ ёһотой.

Археологиин иимэрхүү дурасхаалта газарнуудые тойруулаад, харуулай хорёо шэнги юумэ бодхоохо хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1971 оной сентябриин 29-дэ гаргаһан тогтоолой ёһоор, ажалшадай депутадуудай аймагай Соведүүдэй гүйсэдкомууд археологиин бүхы дурасхаалта зүйлнүүдые бултыень харууһатай болгохо ёһотой байгаа. Теэд тиимэ юумэн нютаг бүхэндэ хэгдээгүй байна.

Буряадай республикын дэбисхэр дээрэ архитектурна удха шанартай хэдэн олон дурасхаалта барилганууд тоологдодог. Тэдэнэй дундаһаа Посольскын Спасо-Преображенскэ сүмые нэрлэжэ болоомоор. Тэрэ сүмэ хадаа 1688 ондо баригдаһан. Үгышье һаа 1681 ондо баригдаһан Сэлэнгын Троицка сүмые гү, али 1851 ондо баригдаһан Галута-Нуурай дасаниие нэрлэхээр. Улаан-Үдэ, Хяагта хотонуудташье гүрэн түрын удха шанартай гоё һайхан барилганууд, дурасхаалта газарнууд олон юм.

Хүшөөнүүдшье манда олон. Мысовой станцида оршодог И. В. Бабушкинай хүшөө, Новоселенгинскдэ байдаг Н. А. Бестужевай хүүр, Баргажанай һууринда хадагалагдажа байһан М. К. Кюхельбекерэй хүүр, тэрэнэй гэр, 1921 ондо Хяагта хотодо зарлагдаһан Монголой Арадай хубисхалта намай түрүүшын съездын болоһон байшан — эдэ гүрэн түрын удха шанартай зүйлнүүд.

Республика доторнай түрэлтэ 408 хүшөө тоологдоно. Тэдэнэй 17-ниинь — 1905 оной революциин, 142-ынь Октябриин хубисхалай тэмсэлэй, 239-ниинь Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай баатарнуудта зорюулагдаһан. Юрэдөө, фашис нохосуудтай тэмсэжэ, ами наһаяа түрэл арадайнгаа хэрэгтэ үгэһэн баатарнуудта хүшөө бодхоогоогүй нютагууд үгы юм аабза.

Гэбэшье зарим нютагта тэдэ багадһан хүшөөнүүд һаналда хүрэдэггүй, уран һайханай эрилтэдэ зохидоггүй байна. Баатар хүбүүдэймнай нангин нэрые мүнхэлһэн хүшөөнүүд һайхан, гоё байг лэ.

Ябашье бодхоогдоһон хүшөөнүүд нютагай Соведүүдэй, олониитын эмхинүүдэй, пионернуудэй болон комсомолшуудай харууһан доро байха зэргэтэй.

О. ЦЫБИКОВ,
революциин, дайшалхы болон ажалай алдар солын газараар аяншалгын республиканска штабай түрүүлэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Смоленскын шинэдэхн суута партизанска отрядай командир Г. Очировай дурасхаал мүнхэлэн, тэрэнэй түрэһэн нютагта Баргажанай аймагай Улан тосхондо бодхоогдоһон хүшөө.

Авторай фото.

МОРИН ХУУР

(Монгол арадай домогһоо)

Эртын эртэ сагта энэ ехэдайдада һайн моритой һайхан монгол эрэ байһан гэхэ Һайн мориёо Жонон хара гэжэ тэрэ нэрлээд, үлэмжэ шэлдэг эрхим байһан хадань үтлөө үдэшын сууряанда үгэлэн магтан, солыень дуудадаг байһан гэхэ:

«Хулмагар хурса шэхэтэй,
Хумбан хоёр туруутай,
Унахада номхон,
Урилдахада түргэн
Жонон хара минь.
Дүрбэлжэн ташаагаа
Дүүрэн жороолдог,
Дүрбэн туруунинь
Дүрбэлзэн харагдадаг
Жонон хара минь.
Араата амитаниие
Алан хайрадаг,
Арад түмэниие
Абаран харайдаг
Жонон хара минь.
Түмэн сайн адуун соо
Буян хэшэг дэлгэрүүлһэн,
Түрэ ехэ тоглоонууд дээр
Түрүүлжэ ходо суурхаһан
Жонон хара минь.
Хүгжэмтэй дуу шагнабал,
Хүхижэ үнэхөөр ойлгодог,
Уйдхартай аялга соносбол,
Уйлан, заадан зогсодог
Жонон хара минь».

Хэды һайхан намтартайшье һаа, Жонон хара мориин саг сэгэйнгээ хүрэжэ ерэхэдэ үтэлжэ муудаһаар үхэбэ. Тиин мориндоо хэм хэмжүүргүй ехэ хайратай тэрэ монгол хүн «Сайн мориёо хэтэ мүнхэ дурсажа ябаха» гэжэ шиидээд, һүүлһээнь багса хялгааһа абажа, хоёр нарииихан ута хүбшэргэй хээд, моринойнгоо толгой дээгүүрнь ходо татажа, тэрэ хүгжэмөө «Морин хуур» гэжэ нэрлэһэн, хоёрхон хүбшэргэй дээрэ «юртэмсын зоболон жаргалые» эгэшэглүүлдэг болоһон гэхэ. Иигэжэ морин хуур анха түрүүн гараһан, монгол үндэһэ угсаатанай бахархалын гэгдэхэ шэлдэг хүгжэмэй зэмсэг болоһон домоттой юм.

Энээн дээрэһээ үзэхэдэ, монгол хүн морин хоёр эртэ урдын сагһаа хойшо ойро дүтэ байһаниинь элиржэ үгэнэ. Эрэ хүнэй нүхэр эмээлтэ хазаарта морин гэжэ мүнөөшье тэндэ шэхэнэй шэмэг болгон хэлсэдэг. Дэлхэйн бүхы оронуудта жинр лэ наһа бэеэ хүсэнтэһэн хүнүүд мори унажа урилдуулдаг һаань, гансахан лэ монголой тала нютагуудта арбаадхан наһатай хүүхэд ямаршье эмниг мори унажа, һалхи тооһо татуулан урилдадагыеньшье үзэхэдэ, монгол хүн морин хоёрой хэды шэнээн холбоотойнь тодорхой харагдажа байна бшуу.

Р. ЦЫБИКОВ.

ШЭНЭ ТААБАРИНУУД

Хатуу түмэр,
Хуурай модон,
Хундан духа,
Хурса эрн,
Хабшуу хасар. (Һүхэ).

Ургамал дамжаад,
Утаһанууд татаатай.
Утаһа дамжаад,
Үгэнүүд гүйлдэнхэй.

(Телефон).

Саһандал сагаан,
Сахюуртал самсаал.
Далай, нуурта байрладаг,
Эдеэ хоол амталдаг.

(Дабһан).

Багаханууд, томохонууд.
Бөөрэнхы
монсогорхонууд,
Бүн-бүн бүншэн
бүмбэрдэг,
Бүтүү дээгүүр һүрэдэг,
Хүүгэдэй нааданхай,
Томошуулай нааданхай.

(Бүмбэгэ).

Тэһэрхэ юумэнниинь
тэһэржэ,
Тэнгэриин дундал
наяршоо.
Ошохо юумэнниинь
ошожо,
Орондоглосо
мүргэжэрхёо.

(Ан гүрөөл буудаха).

Амталмал хоёр
годлитойб,
Арбан хоёр тоотойб,
Үдэр һүнигүй
хүдэлэгшэб,
Үргэһэ нойргүй
ажаллагшаб.

(Часы).

Тэрэ дороһоо билтардаг
Булаг шэнгеэр бурьялдаг,
Эм домой эршэтэй,
Элүүр энхын
үршөөлтэй.

(Аршаан).

Б. НАМСАРАИН.

ШОГ

Эхинэй шата

— Сигарет нэгы татуулыш, үбгэжөөл.

— Үгы, шимни, тамхяа хаяа бэшэ һэн гүш?

— Эхинэйнь шатые хаяаб: тамхи худалдажа абахаяа болинхойб.

Хүлеэһээр үнинэй

— Һамгамни болоһоор һаял долоо хоножо байгаад, намайгаа зэмэлжэ эхилбэ гүш?

— Долоон хоног зүб даа! Теэд гэрлэхэ хүрэтэрөө хоёр жэл хүлеэһыемни мартаа гүш!

Хурдан сана дээрээ ӄалтирһаар холол ошохо байхаб даа. Хадаһаа буужа ябахыем эжы аба хоёрни хараа һаа ехэл хүхихэ.

Тэрэ добуун хүрэжэл абаһууб. Һолжорхол бэзэб.

Д. БАЛДАНОВАЙ фото.

БУДАМШУУГАЙ ПОЧТОҺОО

БҮДЭРЖЭ УНАШОХООР ХАРАНХЫ...

Ахын аймаг — республикымнай эгээл холын нютагуудай нэгэн. Тиибэшье һаа, тэндэмнай хүн зоннинь ямаршье нютагайхиһаа дутуугүй ажаһуудалтай юм. Жэшээлхэдэ, Октябриин 50 жэлэй нэрэмжэтэ, «Коммунизм» колхозуудай тосхонуудта ошожо үзөө һаатнай, зайн гал хурсаар яларжа, һүнинн харанхыда холоһоо яларан харагдадаг. Тиин гэһээш...

Аймагай түб — Орлиг тэсхоноор һүни ябабал, зарим үйлсэнүүдтэ төөрижэ болохот, ошожо хашаа, хорёо мүргэжэ, бүдэржэ болохот. Юуб гэхэдэ, гансал гол гудамжада зайн гал ялардаг. Харин захын гудамжануудта керосинэй лаампануудай онигор гэрэлһээ бэшэ ондоо гал харахагүйт.

Электростанци тухай хэлэе. Хүдэлхэдөө хүдэлжэ, үгыдөө үгы — станцимнай нэгэ хэды үдэшэ ёлогорхон гэрэл үгөө боложо байтараа унтаршаха юм. Үнэн дээрээ, энэ электростанцида хүдэлхэ хүн олдоо үгэдэггүй. Олдоо болоһон хүнүүдынь архинша байха, һэ зобомоор...

Энэ электростанциин мо ходо эбдэрдэг. Заһуулаа хо. Тиигээд баһа эбдэршэ...

Иигээд лэ һүни боло керосинайнгаа дэнгүүдые гутатар носоогоод лэ һуу... Зайн галтай боложо хэз амарха зон гээшэбибди?

Ш. БАМБАЛАЕВ.

Орлиг тосхон.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Үйлэдбэриие научнаар хүтэлбэрилгэ» — түрүү бэшэг. Нютаг нютагай һонин.

Хоёрдохи хуудаһанда. Партийна ажабайдалай хронико. А. Останинай газар элдүүрилгэ тухай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. Уласхоорондын һонин. «Газарай хүбүүн» гэһэн балетдэ О. Куницынай рецензи.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Субботний огонёк».

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита» харуулна:

13.05 — Һүүлэй һонин. 13.10 — «Элүүр энхэ байлга» — эрдэм дэлгэрүүлгын программа. 13.40 — «Дуун-73». 14.10 — «Хүн ба хуули». 14.40 — **Үнгэтэ телевидени.** «Республика Вороньей улицы» — уран һайханай фильм. 16.00 — «Хүгжэмтэ мүрысөөн». Уран һайханай бүлгэмүүдтэ хабаадагшадай концерт. 16.45 — **Үнгэтэ телевидени.** «Совет Армени» — телевизионно документальна фильм.

Улаан-Үдэ харуулна:

18.05 — «Совет спорт» — киножурнал.

«Орбита» харуулна:

18.15 — Бүмбэгөөр наададаг хоккейгээр дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн. СССР — Норвеги. Хоёрдохи үе. 19.15 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.45 — **Үнгэтэ телевидени.** «13 стульев» — жэ зүжэгүүдэй телевизионно театр.

Улаан-Үдэ харуулна:

21.00 — «Ая-ганга» уран зохёолой хүгжэмтэ программа. 22.00 — «...нин түб хото — Москва» — документальна фильм.

«Орбита» харуулна:

22.30 — «Хүгжэмэй дээсэл». 23.20 — **Үнгэтэ телевидени.** «Болдинын намар» — телеочерк. — «Время» — мэдээсэлэй программа. 00.30 — **Үнгэтэ телевидени.** Хоккейгээр СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн. «Динамо» — «Крылья Советов». Гурбадахи үе.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ харуулна:

19.15 — «Красные альпинисты» — ГДР-эй телевидениин уран һайханай фильм (12, 13-дахи серии). 20.00 «Далита дуунууд» — концерт.

САГАЙ УЛАРИЛ

Мүнөөдэр республикымнай үүлэтэйшэг байха, зарим газарнуудаар сас орохо. Баруун-хойноһоо секундын 5—9 метр түргэтэйгөөр һалхилха. Байгалай урда эрьеэр, Хяагтын, Захааминай шүүрэй аймагта 9—13, бусад нютагуудаар 13—... градус хүйтэн болохо. Улаан-Үдэдэ һүниндөө 22—27, үдэртөө 12—14 градус хүйтэн болохо.

АРГАЛАМЖЫН ГАЗАРҺАА

Архи — ажалай, ами наһанай дайсан

Түрэлхиин сэбэр, жабжэгэр һайхан бэетэй, хурса шэгтэй хүбүүн байһан хаш. Теэд мүнөө нюурынь булһэгэр хабдартай, мяха маряаниинь муу, арһаниинь хүхэльби, уршалаатай. Унгажаш, һэрюуниш байһыень мэдэхын аргагүй: тэршэлнэ, юушьеб дуугарна, дэмырээд гэнтэ һүрэжэ бодохоо һанана. Хажуудань далаад наһанай хүгшөө — эжынь уйлажа һууна. Тэрэ хүбүүгээ хүрьгэнтэеэ хамһажа энэ аргын газарта асараа. Адресынь: **Улаан-Үдэ хото, Трудовая, 8, психоневрологическа диспансер.** Врач Михаил Иннокентьевич Попов хөөрэнэ:

— Энэ хүн гушан нэгэ наһатай. Түнхэндэ түрэһэн. Буряадай хүдөө-ажахын институтда сопромат заадаг байгаа. Физико-математикын эрдэмэй кандидадта диссертаци хамгаалхаяа ябаһан аад, архида архидаһаар, энэ үбшэн болоод хэбтэнэ гээшэ. Юһэ һарын туршада ажалдаа гараагүй, институдһаа зугадаа. Мүнөө тэндэһээ үлдүүлэнхэй юм ааб даа. Гэр булэшьегүй. Айлай 8 хүүгэдэй багын дээдэ тээхи... Энэ эжынь пенсеэрээ хубсалуулна, хооллуулна...

— Бэшэ хүүгэдни хэниинишье архи уудаггүйл даа. Бултадаа дээдэ һургуулитай, гэр бүлэтэй, үхибүүдтэй... Энэ хажуудам һуугша ехэ басаганаймни үбгэн гээшэ. Братска ГЭС-тэ хүдэлдэг, инженер, Түнхэнэй зомди, — гээд, хүгшөө нулимсаяа аршажа, хөөрэлдөөндэ оролсобо. — Энэ хүбүүмнил ганса иимэ... архинша болошоо... Эсэгэнь амиды ябаа һаа, мүртэнь оруулжа болохо һэн ааб даа. Минии үгэ дууланагүй... Архигүйгөөр байжа шадахаа болинхой...

— Зүб, зүб... Энэмнай алкоголизмай эгээл хүндэ, гурбадахи шатада ороһон хүн гээшэ, — гээд Михаил Иннокентьевич батална. — Хоёрдохи шатадань хүн үбшэн болоод ябадаг. Зүгөөр тэрэниие абаржа, аргалжа шадахаар байха юм. Ойлгуулаад гү, али өөрөө ойлгоод байхадаа тэрэ һайн дураараа аргада ерэдэг. Иимэ хүнүүдтэ манай диспансер туһална. Харин урдамнай хэбтэгшэ энэ хүниие аргалжа шадахагүйбди. Юуб гэхэдэ, аргалуулха гэжэ өөрөө оролдохогүй байна. Тиимэһээнь хүсөөр, удаан сагсоо (хэдэн жэлэй туршада) аргалха газарта бариха хэрэгтэй. — Врач аягын хахадсаа хара архи хээд, хэбтэгшэ хүндэ дүтэлнэ. — Архиингаа таһалдахада энэ хүн иигэжэ дэмыржэ, олойржо, хүндөөр мангарлажа байна бшуу даа. Хараарайгты, энээхэниие уухадаа заһарха...

Үнэхөөрөөшье, тэрэ нэгэ бага һэгээ ороходоо хүнүүдтэй хөөрэлдэхэ аргатай болоно. Түрэлхидынь, врач аргалуулха тухайнь аргадана. Теэд тэрэ дуулахашье дурагүй, архиншан (үбшэн) бэшэб гэнэ. Хүсөөр, хаалгаад аргалуулха тухай хөөрэлдөөнэй гарахада, дүтынгөө хүнүүдые занана, алахаар айлгана...

— Архидалгатай, алкоголизмтай тэмсэл шангадхаха тухай мэдээжэ тогтоолой гараһанһаа хойшо архяар үбшэн болоһон хүнүүдые эмшэлхэ зургаанууд бии боложо эхилэнхэй, — гээд, тэдэнэй гаража ошоһоной һүүлээр Михаил Иннокентьевич хөөрэнэ. — энэ хүн ухаагаа муудажа захалаа гээшэ. Манай Буряадта иимэ архиншадые хаажа аргалдаг газар бии. Тэндэ оруулаагүйдэ болиһон хүн... Хайран бэлигээ, хайран бэеэ алаа, түрэлхидөө зобоогоо, совет хүнэй нэрэ бузарлаа гээшэ ааб даа...

— Танай диспансертэ хэгдэдэг аргын хүдэлмэри тухай һонирхожо ерээ һэмди. Юундэб гэхэдэ, эндэтнэй туһалуулһан зон олон, — гэжэ бидэ ерэһэн ушараа хэлэбэбди.

— Нээрээшье, манай диспансертэ аргалуулаад, арбан нэгэн, долоон, табан жэл уугаагүй ябаһан хүнүүд олон юм, — гээд, тэрэ хайрсаг нээжэ, һүри һоог бэшэгүүд тээшэ зааба. — Хүн бидэндэ олооро хандадаг, шадаха зэргээрээ туһалдагбди... Тиихэдэ алкоголик болоһоноо мэдэрһэн, аргалуулха гэжэ һайн дураараа шиидэһэн хүнүүдтэ туһалнабди. Аргын хүсөөр арбан, арбан табан хоногой туршада тэдэниие архида дурагүй болгонолди даа. Уужа ябадагтаа адли «эжэлэнгүй нэгэ зууе балгажархёод, удаань хоёрдохи зууе уугаад, һүүлээрнь мэдээ табитараа үргэлжэлүүлхэеэ» болидог, бэеэ барижа шададаг болодог. Тиимэ хүнүүд уунгүй ябаа һаа, наһан соогоош һооргоо архида орохогүй юм. Зүгөөр мэнэ мэнэ болоод, жэл, гурбан жэл, табан жэл зайтайгаар аргаяа дабтуулхада һайн. Харин бага багаар, өөрөө һэмээхэн баридаг болоо һаа, удангүй һөөргөө тэрэ архида ородог...

— Юунһээ боложо хүн архида ороно гээшэб, зариман бүхэли наһаараа архи уугаад үбшэн болоогүй ябадаг, нүгөөдэнь үни болонгүй олкоголик болоод хосордог, — гэжэ һонирхобобди.

— Олон шалтагаан байгаа ааб даа. Зүгөөр архи ехээршье һаа, багааршье һаа хамаагүй — мэнэ мэнэ болоод лэ, богони зайтайханаар, ходо уужа ябаһан хүн алкоголиг болоходоо түргэн гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Юундэб гэхэдэ, алкоголь тэрэнэй шуһанһаа, бэеһээ хүсэд үгы боложо үрдинэгүй. Тиигээд дээрэһээнь нэмэжэл, нэмэжэл байхадань организмынь дадаад, һүүлдэнь тэрэ алкоголиингоо дутахадань эридэг болоно. Энэ эрилтыень садхааха гэжэ хүн «мангараа тараана, тархяа заһана» гүбэ даа.

— Мангараа тарааха дуратай болоол һаа, алкоголигтожо, үбдэжэ захалааб гэжэ мэдэхээр юм бы даа?

— Захалаа бэшэ, үбшэн болоһон хэрэг гээшэ энэмнай. Тархяа заһадаг, мангараа тараадаг болоһон хүн архи ууханя болёо гэжэ үгы юм. Тэрэ энэ мүнөө харагша хүнтэй адли үбшэн, уймар боложо һалаха, үгы гэбэл түрэлхиингөө бүхы һайн шадабариие, бэлигые мохоодуулха гү, али ондоогоор хэлэхэдэ, жаргалаа хүсэд эдлэнгүй наһаяа дүүргэдэг...

— Архитай нүхэсэһэн хүн тэрэниие диилээ гэжэ дуулдаагүй юм гэлсэдэг?

— Тон зүб... Архи уудаг хүн эсэсэй эсэстэ үбшэн болоһон лэ байдаг юм. Хотоо, эльгээ, зүрхөө муудаха... Энэ үшөө бараг, аргалжа болоно. Ураг тархияа гэмтээдэг ха юм даа, — гээд, Махаил Иннокентьевич бодолгото болоно.

— Диспансертэтнай аргалуулһан аад, олон жэл уугаагүй, һайнаар ажаллаад ябаһан хүнүүд олон байха гү?

— Олон даа... Хүн удаан уунгүй ябаха бүреэ архи ууһайб гэжэ һанахаа болидог лэ даа, наһатай болоно, юумэ ойлгохо, харюусалгатай болоно гээшэ ааб даа...

— Сэхынь хэлэхэдэ, архи уунгүй ябаа һаа дээрэ...

— Тон зүб, архи уунгүй ябахадаа хүн яахашьегүй, юунһээшье хохидохогүй.

О. ДОРЖИЕВ.

Редакторай орлогшо М. Н. НИМАЕВ.

Манай адрес, телефонууд:

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора — 54-54 приёмная — 54-93, зам. редактора — ..., зам. редактора — 62-62, ответ. секретаря — 50-52, ответ. секретаря — 66-76. отделы: партийной жизни — 60-91, сельского хозяйства — 64-36, 63-86, пропаганды и агитации — 56-23, промышленности и строительства — 61-35, советского строительства и быта — 6..., культуры и школ — 60-21, писем в рабселькоров — 67-..., информации — 34-05, общественная приёмная — 56-..., машинное бюро — 57-63, фотолаборатория — 33-61.

● Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР. Н-01324. Заказ № 18...